

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Fakulta pedagogická
Katedra společenských věd

Diplomová práce

Analýza průřezových témat (v rámci výchovy k občanství) v ŠVP ZŠ Kaplice

Vypracovala: Bc. Monika Zifčáková
Vedoucí práce: Doc. PhDr. Helena Zbudilová, Ph.D.

České Budějovice 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne:

.....

Monika Zifčáková

Ráda bych poděkovala své vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Heleně Zbudilové, Ph.D. za cenné připomínky a rady udělované v průběhu práce. Také bych chtěla poděkovat pedagogům Základní školy Školní a Základní školy Fantova v Kaplici, za poskytnutí materiálů a rad ve výchově k občanství. V neposlední řadě pak velký dík patří mým nejbližším a manželovi, kteří mě po celou dobu studia podporovali.

Název práce: Analýza průřezových témat (v rámci výchovy k občanství) v ŠVP ZŠ Kaplice

Autor: Bc. Monika Zifčáková

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Helena Zbudilová, Ph.D.

Anotace: Tématem diplomové práce je analýza průřezových témat (v rámci Výchovy k občanství) v ŠVP ZŠ na dvou základních školách v Kaplici. V teoretické části se práce zabývá tématy: RVP ZV, ŠVP, klíčovými kompetencemi, průřezovými tématy a projektovým vyučováním. V praktické části se práce věnuje charakteristice základních škol, analýze průřezových témat a vytvoření návrhu projektového vyučování.

Klíčová slova: ŠVP, RVP ZV, průřezová témata, klíčové kompetence, výchova k občanství

Title of master's thesis: Analysis of cross-cutting themes (within education for citizenship) in ŠVP primary school Kaplice

Author: Bc. Monika Zifčáková

Supervisor of master's thesis: Doc. PhDr. Helena Zbudilová, Ph.D.

Annotation: The topic of the thesis is an analysis of cross-cutting themes (within citizenship education) in the ŠVP in two primary schools in Kaplice. The theoretical part deals with the themes: RVP ZV, ŠVP, key competencies, cross-curricular topics and teaching project. The practical part of the thesis deals with the characteristics of elementary schools, analysis of cross-cutting themes and creating a design teaching project.

Key words: ŠVP, RVP ZV, cross-cutting themes, key competencies, citizenship

Obsah

Úvod.....	8
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Rámcové vzdělávací programy	9
1.1 RVP ZV.....	10
2 Klíčové kompetence	12
2.1 Kompetence k učení.....	13
2.2 Kompetence k řešení problémů	13
2.3 Kompetence komunikativní	14
2.4 Kompetence sociální a personální	15
2.5 Kompetence občanské	15
2.6 Kompetence pracovní	16
3 Školní vzdělávací program	17
4 Průřezová témata.....	18
4.1 Výhody a nevýhody způsobů realizace průřezových témat	19
4.2 Osobnostní a sociální výchova	20
4.2.1 Pojetí Osobnostní a sociální výchovy podle RVP ZV	20
4.2.2 Metodické principy OSV	22
4.3 Výchova demokratického občana.....	23
4.3.1 Pojetí Výchovy demokratického občana podle RVP ZV	23
4.4 Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech	26
4.4.1 Pojetí Výchovy k myšlení v evropských a globálních souvislostech podle RVP ZV	26
4.5 Multikulturní výchova	29
4.5.1 Pojetí Multikulturní výchovy podle RVP ZV	29
4.5.2 Definice pojmu Multikulturní výchova	32
4.6 Environmentální výchova	33
4.6.1 Pojetí Environmentální výchovy podle RVP ZV	33
4.7 Mediální výchova	36
4.7.1 Pojetí Mediální výchovy podle RVP ZV	36
4.8 Literatura a internetové zdroje vhodné pro výuku průřezových témat	39
5 Výchova k občanství	42
5.1 Vazba výchovy k občanství, klíčových kompetencí a průřezových témat	44

6	Projektové vyučování	45
	PRAKTICKÁ ČÁST.....	47
7	Charakteristika základních škol	47
	7.1 ZŠ Školní v Kaplici	47
	7.2 ZŠ Fantova v Kaplici	48
8	ŠVP základních škol.....	49
	8.1 ŠVP ZŠ Školní.....	49
	8.1.1 Pojetí výchovy k občanství a průřezových témat v rámci ZŠ	49
	8.2 ŠVP ZŠ Fantova	50
	8.2.1 Pojetí výchovy k občanství a průřezových témat v rámci ZŠ	50
9	Analýza průřezových témat	52
	9.1 Analýza průřezových témat ZŠ Školní	52
	9.2 Analýza průřezových témat ZŠ Fantova	59
10	Porovnání průřezových témat základních škol	67
11	Naplnění klíčových kompetencí základních škol.....	72
12	Návrhy projektového vyučování	76
	12.1 Projekt – Voda v domácnosti	76
	12.2 Projekt – Země Evropské unie.....	79
	12.3 Projekt – Volby do školního parlamentu v rámci třídy.....	82
13	Závěr.....	85
	Použitá literatura a internetové zdroje.....	87

Úvod

O průřezových tématech se v současném školství hovoří stále častěji. Jsou nedílnou součástí Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a mě zajímalo, jakým způsobem jsou vyučována a zařazována na základních školách. Proto bych se chtěla ve své diplomové práci věnovat jejich analýze. Rozhodla jsem se ji provést na dvou školách v mém bydlišti, Kaplici. Zkoumanými školami budou ZŠ Fantova a ZŠ Školní.

V teoretické části se bude diplomová práce zabývat školskými dokumenty, tj Rámcový vzdělávací program a Školní vzdělávací program, dále klíčovými kompetencemi, průřezovými tématy, výhodami a nevýhodami realizace průřezových témat, dalšími vhodnými zdroji pro výuku průřezových témat, výchovou k občanství vazbou výchovy k občanství, klíčovými kompetencemi a průřezovými tématy a v neposlední řadě projektovým vyučováním, podle kterého budou v praktické části navrženy vyučovací hodiny.

Praktické části bude předcházet moje návštěva na základních školách, kde se setkám s vyučujícími, v jejichž kompetenci je ŠVP a výchova k občanství. Nejprve bych se chtěla věnovat charakteristice zkoumaných základních škol, jejich Školnímu vzdělávacímu programu a vyučovanému předmětu výchova k občanství. V další části budu analyzovat příslušné základní školy z pohledu začlenění průřezových témat ve výchově k občanství. Bude mě zajímat, v kterém ročníku se učí daná témata, jak jsou zařazena do výuky a jak často jsou v daném ročníku vyučována. Následně provedu porovnání obou škol a vyvodím závěry. Předposlední část věnuji naplněním klíčových kompetencí na základních školách v předmětu výchova k občanství. Chtěla bych zjistit, zda se v nich školy shodují či nikoli. Poslední částí diplomové práce budou návrhy projektového vyučování, které vytvořím podle výsledků analýzy. Průřezová témata, která budou zařazena nejméně nebo v menší míře, budou podkladem pro vytvoření projektového vyučování.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Rámcové vzdělávací programy

Rámcové vzdělávací programy představují hlavní kurikulární dokumenty ve školství České republiky. Každá úroveň vzdělávání má svůj specifický Rámcový vzdělávací program, podle kterého se vzdělávací instituce řídí. Celkem tedy Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zveřejnilo sedm Rámcových vzdělávacích programů.

- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání včetně přílohy upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením
- Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální
- Rámcový vzdělávací program pro gymnázia
- Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou
- Rámcové vzdělávací programy pro odborné vzdělávání¹

Obecně pro Rámcové vzdělávací programy platí, že „*vycházejí z nové strategie vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě.*“²

Mě však v této práci nezajímá pouze Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV), ze kterého vychází mimo jiné i pojetí výchovy k občanství, ale také průřezová témata.

¹ Rámcové vzdělávací programy. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-04-30]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy?highlightWords=r%C3%A1mcov%C3%A9+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+programy>

² Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>

1.1 RVP ZV

Jak už je z rozdělení Rámcových vzdělávacích programů patrné, tak klíčovým vzdělávacím programem pro RVP ZV je Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV), na který RVP ZV navazuje. Stejně jako ostatní Rámcové vzdělávací programy, tak i tento je dostupný nejen pro pedagogickou, ale i nepedagogickou veřejnost. Najdeme zde vše, co je nezbytné pro výuku žáků v povinném základním vzdělávání a jim odpovídajících ročnících víceletých gymnázií. I zde se uplatňují klíčové kompetence, o nichž se zmíním více v dalších kapitolách. V RVP ZV je vymezen obsah vzdělávání, tedy i očekávané výstupy a samotné učivo. Jsou zde začleněna i průřezová témata, o nich se dočteme v dalších kapitolách. Nově jsou v programu stanoveny standardy pro základní vzdělávání, které mají pomáhat při dosahování cílů podle RVP ZV. Dále má podporovat individuální potřeby žáků a to způsobem, který zahrnuje např. volbu vyučovacích metod, postupů, formy výuky.³

RVP ZV byl, jako mnoho jiných dokumentů, inovován hned několikrát. V roce 2005, 2007, 2010 a 2013.⁴ V roce 2005 začal platit Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. Samotný RVP ZV byl v roce 2007 změněn hned dvakrát. Poprvé se týkala změna vzdělávací oblasti Člověk a svět práce, podruhé začlenění kapitoly „*Tvorba školního vzdělávacího programu v základních školách při zdravotnických zařízeních, ve školách při dětských diagnostických ústavech a ve školách při školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy.*“⁵ Dále pak v roce 2010, kdy byly do RVP ZV zařazeny vzdělávací obory Etická výchova, Taneční a pohybová výchova a Audiovizuální výchova. Aktuální znění RVP ZV pochází z 1. 9. 2013, kdy došlo k přesunutí vzdělávací oblasti Další cizí jazyk z doplňujících vzdělávacích oborů do základní vzdělávací oblasti. „*Do budoucna musí škola zařadit do výuky další cizí jazyk*

³ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. MŠMT [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>

⁴ RAVINGEROVÁ, Julie. Základní vzdělávání. RAVINGEROVÁ, Julie. *Výzkumný ústav pedagogický* [online]. Praha, 02.03.2011 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladni-vzdelavani>

⁵ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. MŠMT [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>

podle svých možností nejpozději od 8. ročníku v časové dotaci min. 6 vyučovacích hodin. Další změny se týkají vzdělávacího oboru Matematika a její aplikace – přesunuto učivo o zlomcích a desetinných číslech z 2. na 1. stupeň ZŠ. Povinně byla začleněna finanční gramotnost, jejímž cílem je finančně gramotný člověk schopný finančně zabezpečit svou rodinu a orientovat se v problematice peněz a cen. Větší důraz bude kladen na dopravní výchovu, ochranu člověka za běžných rizik a mimořádných událostí, obranu vlasti, korupci, sexuální a rodinnou výchovu.⁶ Dále jsou pak jako příloha doplněny Standardy pro základní vzdělávání. Dokončení se předpokládá v roce 2016.⁷ „Standardy mají přesněji specifikovat očekávané výstupy RVP ZV. Je to upřesnění, konkretizace z očekávaných výstupů RVP ZV - pro 5. a 9. ročník v předmětech český jazyk, matematika a angličtina. Obsahují rozepsané cíle, co má žák ke konkrétnímu tématu umět.“⁸

⁶ *Učitelství noviny: týdeník pro učitele a přátele školy*. Praha: Gnosis, 2013, roč. 116, č. 4. ISSN 0139-5718. s. 5

⁷ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9BI%C3%A1vac%C3%AD+program>

⁸ Co znamenají standardy pro základní vzdělávání?. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/co-znamenaji-standardy-pro-zakladni-vzdelavani>

2 Klíčové kompetence

V rámci RVP ZV jsou vymezeny i tzv. klíčové kompetence, které mají být u žáků v průběhu celé školní docházky komplexně rozvíjeny. Obecně lze říci, že žáci nemají získávat odděleně schopnosti, dovednosti, postoje atd., ale je potřeba, aby všechny tyto potřeby byly rozvíjeny pospolu a ovlivňovaly se navzájem. Při začleňování klíčových kompetencí je vhodné, aby pedagog vycházel co nejvíce ze zkušeností žáků, nebo aby se přikláněl k tématům, která jsou pro žáky blízká. Klíčové kompetence se rozvíjejí jak na 1. stupni, tak i na 2. stupni. Cíle, ke kterým docházíme pomocí klíčových kompetencí, by měly být adekvátní příslušnému ročníku a věku žáků. Velký podíl na tom, jak budou klíčové kompetence naplňovány, mají samotní učitelé. Pedagogové jednoho oboru mají možnost dohodnout se na jednotné koncepci, jak a co si mají žáci z výuky odnést.

Klíčovými kompetencemi se žáci učí hodnotám, postojům, dovednostem a schopnostem. Tyto kompetence jsou důležité především proto, aby se žáci dokázali začlenit do společnosti a uplatnit se ve společnosti. Jak se píše v RVP ZV: „*Smyslem a cílem vzdělávání je vybavit všechny žáky souborem klíčových kompetencí na úrovni, která je pro ně dosažitelná, a připravit je tak na další vzdělávání a uplatnění ve společnosti. Osvojování klíčových kompetencí je proces dlouhodobý a složitý, který má svůj počátek v předškolním vzdělávání, pokračuje v základním a středním vzdělávání a postupně se dotváří v dalším průběhu života. Úroveň klíčových kompetencí, které žáci dosáhnou na konci základního vzdělávání, nelze ještě považovat za konečnou, ale získané klíčové kompetence tvoří důležitý základ pro celoživotní učení žáka, jeho vstup do života a do pracovního procesu.*“⁹

V rámci základního vzdělávání jsou rozvíjeny tyto kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence pracovní.

⁹ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program>

2.1 Kompetence k učení

Na konci základního vzdělávání žák:

- „vybírání a využívání pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie, plánuje, organizuje a řídí vlastní učení, projevuje ochotu věnovat se dalšímu studiu a celoživotnímu učení
- vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě
- operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí a na základě toho si vytváří komplexnější pohled na matematické, přírodní, společenské a kulturní jevy
- samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti
- poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení, posoudí vlastní pokrok a určí překážky či problémy bránící učení, naplánuje si, jakým způsobem by mohl své učení zdokonalit,
- kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich.“¹⁰

2.2 Kompetence k řešení problémů

Na konci základního vzdělávání žák:

- „vnímá nejrůznější problémové situace ve škole i mimo ni, rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech a jejich příčinách, promyslí a naplánuje způsob řešení problémů a využívá k tomu vlastního úsudku a zkušeností
- vyhledá informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechá se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému

¹⁰ Klíčové kompetence ve výuce na základní škole a na gymnáziu. 1. vydání. [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, divize VÚP, 2011. 28 s. [cit. 2014-05-06]. ISBN 978-80-87000-85-4. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Klicove_kompetence.pdf>.

- *samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení problémů logické, matematické a empirické postupy*
- *ověřuje prakticky správnost řešení problémů a osvědčené postupy aplikuje při řešení obdobných nebo nových problémových situací, sleduje vlastní pokrok při zdolávání problémů*
- *kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí.*¹¹

2.3 Kompetence komunikativní

Na konci základního vzdělávání žák:

- *„formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu,*
- *naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje ,*
- *rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění,*
- *využívá informační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem,*
- *využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi.*¹²

¹¹ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>

¹² *Klíčové kompetence ve výuce na základní škole a na gymnáziu*. 1. vydání. [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, divize VÚP, 2011. 28 s. [cit. 2014-05-06]. ISBN 978-80-87000-85-4. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Klicove_kompetence.pdf>.

2.4 Kompetence sociální a personální

Na konci základního vzdělávání žák:

- *„účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce*
- *podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá*
- *přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají*
- *vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebedůvěru a samostatný rozvoj; ovládá a řídí svoje jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty“¹³*

2.5 Kompetence občanské

Na konci základního vzdělávání žák:

- *„respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich vnitřních hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí*
- *chápe základní principy, na nichž spočívají zákony a společenské normy, je si vědom svých práv a povinností ve škole i mimo školu*
- *rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka*

¹³ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program>

- *respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit*
- *chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti.*¹⁴

2.6 Kompetence pracovní

Na konci základního vzdělávání žák:

- *„používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky*
- *přístupuje k výsledkům pracovní činnosti nejen z hlediska kvality, funkčnosti, hospodárnosti a společenského významu, ale i z hlediska ochrany svého zdraví i zdraví druhých, ochrany životního prostředí i ochrany kulturních a společenských hodnot*
- *využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech v zájmu vlastního rozvoje i své přípravy na budoucnost, činí podložená rozhodnutí o dalším vzdělávání a profesním zaměření*
- *orientuje se v základních aktivitách potřebných k uskutečnění podnikatelského záměru a k jeho realizaci, chápe podstatu, cíl a riziko podnikání, rozvíjí své podnikatelské myšlení.*¹⁵

¹⁴ *Klíčové kompetence ve výuce na základní škole a na gymnáziu*. 1. vydání. [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, divize VÚP, 2011. 28 s. [cit. 2014-05-06]. ISBN 978-80-87000-85-4. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Klicove_kompetence.pdf>.

¹⁵ *Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program>

3 Školní vzdělávací program

V RVP pro všechny úrovně vzdělávání jsou uvedeny jen základní požadavky, které určuje stát. Ovšem tyto požadavky si pak každá škola specifikuje ve svém školním vzdělávacím programu. Prakticky mají školy možnost vytvořit si svůj vlastní školní vzdělávací program (dále jen ŠVP) podle podmínek školy, zkušeností působících učitelů, podle složení žáků a jejich zájmů, popřípadě zájmu jejich rodičů. Výuku lze dotvářet v neposlední řadě také pomocí volnočasových dotací. Školy si tedy nemohou zcela vyučovat to, co chtějí. Co je ale pro všechny školy společné, je to, že všichni žáci musí zvládnout pravopis, musí umět využít početní operace v praktických situacích, dále pak umět pomoci při poranění, orientovat se na internetu a bezpečně jej užívat a také prezentovat výsledky své práce.¹⁶

Aby mohl vzniknout ŠVP, je potřeba znalost kompletního RVP, ne jen jeho částí podle aprobačních vyučujících. Na vytvoření ŠVP by se měli podílet všichni pedagogové dané školy. Za celek pak odpovídá koordinátor ŠVP. Koordinátorem se může stát ten, kdo *„má přirozenou autoritu ve sboru, dokáže týmově pracovat a zná jednotlivé členy sboru, uvádí jednotlivé části ŠVP do systému, dokáže vyhodnocovat průběh a výsledek tvorby, zavádí dílčí opatření, je schopen řídit, vést, organizovat lidi, plánovat, má ochotu se vzdělávat, komunikovat a samozřejmě by měl perfektně znát a pochopit RVP.“*¹⁷

Na internetových stránkách Národního ústavu pro vzdělávání je pro koordinátory, ale i ředitele škol k dispozici dokument *Manuál pro tvorbu ŠVP*, který je specifikován pro základní vzdělávání. Jedná se o *„soubor námětů a návodů, které je nutné dotvářet a upravovat podle vlastních pedagogických zkušeností a potřeb jednotlivých škol. Podstatná je účelnost ŠVP ZV, jeho využitelnost pro všechny pedagogické pracovníky školy (promyšlenost struktury a vztahů mezi jednotlivými částmi) a srozumitelnost pro rodiče a další zájemce (vhodná forma dokumentu).“*¹⁸

¹⁶ Nejčastější dotazy. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/dotazy>

¹⁷ KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Tvorba školního vzdělávacího programu krok za krokem - s pedagogickým sborem*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4063-7. s. 15

¹⁸ *Manuál pro tvorbu ŠVP. RVP* [online]. 2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/6707/manual-.html/>

4 Průřezová témata

Průřezová témata jsou v současnosti nedílnou součástí RVP ZV. Každé průřezové téma má v RVP ZV svoji charakteristiku, význam a postavení v základním vzdělávání. U všech témat je pak také „*vyjádřen přínos k rozvoji osobnosti žáka jak v oblasti vědomostí, dovedností a schopností, tak v oblasti postojů a hodnot. Obsah Průřezových témat doporučený pro základní vzdělávání je rozpracován do tematických okruhů, každý tematický okruh obsahuje nabídku témat.*“¹⁹

Průřezová témata jsou součástí povinného základního vzdělávání. Každá škola musí na 1. i na 2. stupni zařadit průřezová témata. Podmínkou ale není, aby všechna tato témata byla zastoupena v každém ročníku, ale škola by měla během celého základního vzdělávání nabídnout žákům všechny tematické okruhy průřezových témat. Každá škola si také může zvolit, jakým způsobem budou průřezová témata vyučována, zda budou integrována do vyučovaných předmětů, či budou uvedena jako samostatné předměty, popřípadě projekty. (viz další kapitola) V rámci RVP ZV je uvedena „*podmínka účinnosti průřezových témat, která mají být propojena se vzdělávacím obsahem konkrétních vyučovaných předmětů a s obsahem dalších činností žáků realizovaných ve škole i mimo školu.*“²⁰

Průřezových témat je celkem šest:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova

¹⁹ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>

²⁰ tamtéž

4.1 Výhody a nevýhody způsobů realizace průřezových témat

Jak již bylo zmíněno, průřezová témata lze realizovat v rámci ŠVP formou integrace do předmětů, zavedením samostatného vyučovacího předmětu, popřípadě formou projektů. Samozřejmě lze tyto způsoby podle potřeby kombinovat. Každý realizovaný způsob má také své výhody, ale i nevýhody.

Forma integrace do předmětů se může jevit jako nejběžnější, či nejrozšířenější. Výhoda této realizace spočívá v tom, že téma, které bude vyučováno, nemusí být zařazeno pouze do jednoho předmětu, ale je vhodné propojit ho s dalšími předměty, aby žáci získali ucelený přehled. Nevýhodou by mohlo být naplňování a vykazování, zda tematické okruhy a témata byla opravdu prezentována. Mohlo by se stát, že se pedagog z nejrůznějších důvodů v rámci svého vyučovacího předmětu průřezovým tématem zabývat nebude nebo se ho dotkne pouze okrajově.²¹

Průřezové téma jako samostatný předmět se zdá být ideálním řešením, ale byl by zde problém, jak by docházelo k integrování témat, když by každé průřezové téma bylo vyučováno zvlášť. Oproti integraci do předmětů je zde výhoda ve vykazování, protože tímto způsobem by byla zajištěna minimální hodinová dotace. Problémem by mohlo být garantování tohoto předmětu, protože ne na každé škole se najde pedagog, který by byl schopen tento předmět garantovat.²²

Realizace formou projektů je vhodným způsobem, jak doplnit předchozí dva způsoby. Výhodou tohoto způsobu realizace je, že se takto zpestří běžný život ve škole. Žáci tento způsob jistě velice ocení. Výstupní formou pak mohou být plakáty, výstavy atd., které pak mohou žáci prezentovat v prostorách školy.²³

²¹ Jak na průřezová témata. ČERVENÝ, Pavel. *Metodický portál RVP* [online]. 2010 [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/8093/JAK-NA-PRUREZOVA-TEMATA.html/>

²² Jak na průřezová témata. ČERVENÝ, Pavel. *Metodický portál RVP* [online]. 2010 [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/8093/JAK-NA-PRUREZOVA-TEMATA.html/>

²³ Jak na průřezová témata. ČERVENÝ, Pavel. *Metodický portál RVP* [online]. 2010 [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/8093/JAK-NA-PRUREZOVA-TEMATA.html/>

4.2 Osobnostní a sociální výchova

4.2.1 Pojetí Osobnostní a sociální výchovy podle RVP ZV

V rámci RVP ZV je průřezové téma Osobnostní a sociální výchova (dále jen OSV) řazeno jako první. Toto téma je zpracováno tak, že se zaobírá jak subjektem, tak objektem, je orientované na praktičnost a využití v každodenním praktickém životě společnosti. Zajímá se o každého žáka jednotlivě, bere v potaz jeho individuální potřeby a pomáhá mu orientovat se v praktických životních dovednostech.²⁴ OSV je specifickým průřezovým tématem, protože „*se učivem stává sám žák, stává se jím konkrétní žákovská skupina a stávají se jím více či méně běžné situace každodenního života. Jejím smyslem je pomáhat každému žákovi hledat vlastní cestu k životní spokojenosti založené na dobrých vztazích k osobě samému i k dalším lidem a světu*“²⁵ Valenta ve své publikaci definuje OSV jako „*praktickou disciplínu zabývající se rozvojem klíčových životních – konkrétněji řečeno osobnostních a sociálních dovedností pro každý den. Nebo ještě jinak řečeno: disciplína zabývající se rozvojem životních kompetencí v oblasti osobního života se sebou samou/samým a života v mezilidských vztazích.*“²⁶ Prolíná se v mnoha vzdělávacích oblastech RVP ZV, nejvíce ovšem v oblasti Člověk a společnost – Výchova k občanství, kde je několik částí, do kterých se může OSV zakomponovat.

Přínos tohoto tématu je patrný zejména ve dvou oblastech. Tou první je oblast „*vědomostí, dovedností a schopností*“ a druhou oblast „*postojů a hodnot*“.

A. Oblast vědomostí, dovedností a schopností průřezového tématu

- *vede k porozumění sobě samému a druhým*
- *napomáhá k zvládnutí vlastního chování*
- *přispívá k utváření dobrých mezilidských vztahů ve třídě i mimo ni*

²⁴ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>

²⁵ tamtéž

²⁶ VALENTA, Josef. *Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi*. 1. vyd. Kladno: AISIS, 2006. ISBN 80-239-4908-X. s. 13

- *rozvíjí základní dovednosti dobré komunikace a k tomu příslušné vědomosti*
- *utváří a rozvíjí základní dovednosti pro spolupráci*
- *umožňuje získat základní sociální dovednosti pro řešení složitých situací (např. konfliktů)*
- *podporuje dovednosti a přináší vědomosti týkající se duševní hygieny*

B. Oblast postojů a hodnot průřezového tématu

- *pomáhá k utváření pozitivního (nezraňujícího) postoje k sobě samému a k druhým*
- *vede k uvědomování si hodnoty spolupráce a pomoci*
- *vede k uvědomování si hodnoty různosti lidí, názorů, přístupů k řešení problémů*
- *přispívá k uvědomování mravních rozměrů různých způsobů lidského chování*
- *napomáhá primární prevenci sociálně patologických jevů a škodlivých způsobů chování“²⁷*

V rámci RVP ZV má OSV tři tematické celky – osobnostní, sociální a mravní rozvoj. Každý tematický celek má další podtémata.

1. „Osobnostní rozvoj

- *rozvoj schopností poznávání*
- *sebepoznání a sebepojetí*
- *seberegulace a sebeorganizace*
- *psychohygienu*
- *kreativita*

²⁷ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program>

2. Sociální rozvoj

- *poznávání lidí*
- *mezilidské vztahy*
- *komunikace*
- *kooperace (spolupráce) a kompetice (soutěž)*

3. Morální rozvoj

- *řešení problémů a rozhodovací dovednosti*
- *hodnoty, postoje, praktická etika*²⁸

4.2.2 Metodické principy OSV

Pokud je naším cílem vyučovat OSV, tak bychom podle Srba měli uplatňovat čtyři principy. Valenta ve své publikaci ovšem zaznamenává pouze tři principy. Srb uvádí, že pro důkladnou výuku OSV jsou nezbytné „*praktičnost, propojenost se životem žáků, provázanost a zacílenost*.”²⁹ Valenta publikuje, že by OSV měla být „*praktická, zosobněná a měla by provázet žáka*.”³⁰ Prakticky lze říci, že Valenta Srbovy čtyři body vtěsnal do svých tří. Stručně zmíním Srbovy čtyři principy. Prvním z nich je *praktičnost*. Nejlépe si žáci OSV osvojí, když budou moci názorně aplikovat poznatky, procvičovat určité životní situace atd. Po praktické stránce by měla navazovat reflexe, tzn. jakýsi rozbor učitele se žáky, aby si zkušenosti žáci upevnili. Druhým principem je *propojenost se životem žáků*. Jak Srb píše: „*Aby si žáci z OSV odnesli maximum, je potřeba neustále vytvářet příležitost vztahovat si probíraná témata k vlastní zkušenosti a vlastním potřebám*.”³¹ Třetím principem OSV je *OSV provázející*. Zde se dbá hlavně na to, aby pedagog nebyl rádcem, odborníkem, neurčoval, co je dobré, ale naopak, aby žáky tímto tématem pouze provázel a pokud by bylo potřeba, na žádost žáků pomohl. Posledním principem podle Srba je *zacílenost*. Zacílenost může být u každého pedagoga proměnlivá, ale každý pedagog by měl respektovat dva cíle – krátkodobé a dlouhodobé.

²⁸ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>

²⁹ SRB, Vladimír. *Jak na osobnostní a sociální výchovu?: výchozí příručka k metodikám OSV*. 2. vyd. Praha: Projekt Odyssea, 2007. ISBN 978-80-87145-01-2. s. 9

³⁰ VALENTA, Josef. *Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi*. 1. vyd. Kladno: AISIS, 2006. ISBN 80-239-4908-X. s. 46-48

³¹ SRB, Vladimír. *Jak na osobnostní a sociální výchovu?: výchozí příručka k metodikám OSV*. 2. vyd. Praha: Projekt Odyssea, 2007. ISBN 978-80-87145-01-2. s. 10

„Krátkodobé cíle vyžadují obvykle trénink konkrétní dovednosti. U dlouhodobých cílů dochází především k změnám v jednání nebo postojích žáků.“³²

4.3 Výchova demokratického občana

4.3.1 Pojetí Výchovy demokratického občana podle RVP ZV

V rámci RVP ZV je průřezové téma Výchova demokratického občana (dále je VDO) řazena za Osobnostní a sociální výchovu. Autoři RVP ZV definují VDO takto: *„Výchova demokratického občana má vybavit žáka základní úrovni občanské gramotnosti. Ta vyjadřuje způsobilost orientovat se ve složitostech, problémech a konfliktech otevřené, demokratické a pluralitní společnosti. Její získání má umožnit žákovi konstruktivně řešit problémy se zachováním své lidské důstojnosti, s respektem k druhým, s ohledem na zájem celku, s vědomím svých práv a povinností, svobod a odpovědností, s uplatňováním zásad slušné komunikace a demokratických způsobů řešení.“³³*

Toto průřezové téma je možné ve velké míře uplatnit ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost, kde ho můžeme propojit např. s celkem Člověk, stát a právo. Při výuce VDO se také klade důraz na lidská práva, je zde tedy vidět vztah mezi VDO a výchovou k lidským právům. V rámci tohoto propojení vznikla Charta Rady Evropy o výchově k demokratickému občanství a lidským právům. Pro vhled do tohoto tématu definovali autoři Charty Rady Evropy VDO jako: *„vzdělávání, školení, šíření povědomí, informování, praktiky a aktivity, jež studujícím poskytují znalosti, dovednosti a porozumění a rozvíjejí jejich postoje a chování tak, aby byli schopni uplatňovat a hájit svá demokratická práva a povinnosti ve společnosti, ctít rozmanitost a sehrávat aktivní úlohu v demokratickém životě, s ohledem na prosazování a ochranu demokracie a právního státu.“³⁴* Výchovu k lidským právům definovali autoři Charty Rady Evropy takto: *„znamená vzdělávání, školení, šíření povědomí,*

³² SRB, Vladimír. *Jak na osobnostní a sociální výchovu?: výchozí příručka k metodikám OSV*. 2. vyd. Praha: Projekt Odyssea, 2007. ISBN 978-80-87145-01-2. s. 12

³³ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>

³⁴ ČÁP, Petr. *Charta Rady Evropy o výchově k demokratickému občanství a lidským právům*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5827-9. s. 5

*informování, praktiky a aktivity, jež studujícím poskytují znalosti, dovednosti a porozumění a rozvíjejí jejich postoje a chování tak, aby byli schopni přispívat k budování a obraně všeobecné kultury lidských práv ve společnosti s ohledem na prosazování a ochranu lidských práv a základních svobod.*³⁵ Důležité je při výuce VDO žákům vysvětlit základní pojmy týkající se demokracie. K tomu je možné využít publikaci O'Shey, kde jsou vysvětleny nejen základní pojmy, např. demokracie, lidská práva, občan/občanství, rovnoprávnost a dále také postupy a praxe VDO a výstupy VDO.³⁶ V publikaci od Lochmana můžeme také najít vysvětlení některých termínů potřebných k výuce VDO.³⁷

VDO také přispívá k rozvoji osobnosti žáka, a to ve dvou oblastech.

Oblast vědomostí, dovedností a schopností:

- *„vede k aktivnímu postoji v obhajování a dodržování lidských práv a svobod*
- *vede k pochopení významu řádu, pravidel a zákonů pro fungování společnosti*
- *umožňuje participovat na rozhodnutích celku s vědomím vlastní odpovědnosti za tato rozhodnutí a s vědomím jejich důsledků,*
- *rozvíjí a podporuje komunikativní, formulační, argumentační, dialogické a prezentační schopnosti a dovednosti,*
- *prohlubuje empatii, schopnost aktivního naslouchání a spravedlivého posuzování*
- *vede k uvažování o problémech v širších souvislostech a ke kritickému myšlení.*“

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- *„vede k otevřenému, aktivnímu, zainteresovanému postoji v životě,*

³⁵ ČÁP, Petr. *Charta Rady Evropy o výchově k demokratickému občanství a lidským právům*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5827-9. s.5-6

³⁶ O'SHEA, Karen. *Slovník pojmů k výchově k demokratickému občanství: Výchova k demokratickému občanství 2001-2004 Rozvoj vzájemného porozumění*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5818-7.

³⁷ LOCHMAN, Ondřej. *Já, občan Evropy: jak na evropské občanství a evropskou dimenzi v projektech neformálního vzdělávání*. Praha: Národní institut dětí a mládeže, 2011. 58 s. ISBN 978-80-87449-03-5.

- *vychovává k úctě k zákonu*
- *rozvíjí disciplinovanost a sebekritiku*
- *učí sebeúctě a sebedůvěře, samostatnosti a angažovanosti*
- *přispívá k utváření hodnot, jako je spravedlnost, svoboda, solidarita, tolerance a odpovědnost*
- *rozvíjí a podporuje schopnost zaujetí vlastního stanoviska v pluralitě názorů*
- *motivuje k ohleduplnosti a k ochotě pomáhat zejména slabším*
- *umožňuje posuzovat a hodnotit společenské jevy, procesy, události a problémy z různých úhlů pohledu (lokální, národní, evropská, globální dimenze)*
- *vede k respektování kulturních, etnických a jiných odlišností*
- *vede k asertivnímu jednání a ke schopnosti kompromisu.*³⁸

Výchova demokratického občana také disponuje tematickými okruhy, které jsou zaměřeny na demokratické vědomosti, dovednosti a aktivní účasti žáků v životě demokratické společnosti.

- Občanská společnost a škola
- Občan, občanská společnost a stát
- Formy participace občanů v politickém životě
- Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování³⁹

³⁸ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program>

³⁹ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program>

4.4 Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

4.4.1 Pojetí Výchovy k myšlení v evropských a globálních souvislostech podle RVP ZV

V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání je Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (dále jen VMEGS) zařazena jako třetí průřezové téma. Toto téma se snaží o podporu globálního myšlení u žáků, dále se pak zaměřuje na výchovu žáků coby budoucích občanů Evropy. Důležité je u žáků rozvíjet národní identitu, díky níž je pak u nich možné rozvíjet identitu evropskou. I u VMEGS můžeme hovořit o prolínání mezi dalšími vzdělávacími oblastmi. Dochází pak k ucelování a prohlubování poznatků, ale také k využívání dovedností, které si žáci s sebou nesou z ostatních vzdělávacích oborů. V RVP ZV VMEGS „*podporuje ve vědomí a jednání žáků tradiční evropské hodnoty, k nimž patří humanismus, svobodná lidská vůle, morálka, uplatňování práva a osobní zodpovědnost spolu s racionálním uvažováním, kritickým myšlením a tvořivostí.*“⁴⁰

Prvotní poznatky získávají žáci již na 1. stupni ZŠ ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, na 2. stupni pak v oblasti Člověk a společnost, kde dochází k prohlubování, aktualizování poznatků z oboru historie a politické geografie. Je kladen důraz na historické a politické události, které ovlivnily nejen vývoj Evropy, ale i celého světa. Především pak jaké měly tyto události význam pro Československo, nyní Českou republiku.⁴¹ Patrně nejdůležitější obor, ve kterém lze VMEGS uplatnit, je Výchova k občanství. Zde se zdůrazňují „*sociální, ekonomické, právní a kulturní souvislosti v evropské a globální dimenzi. Také objasňuje vazby mezi lokální, národní, evropskou a globální úrovní uvažování, rozhodování a jednání.*“⁴²

⁴⁰ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. MŠMT [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>, s. 112

⁴¹ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. MŠMT [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>

⁴² Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. MŠMT [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>

VMS je přínosná pro rozvoj osobnosti žáka. V první řadě v oblasti vědomostí, dovedností a schopností, ve druhé řadě pak v oblasti postojů a hodnot.

A. Oblast vědomostí, dovedností a schopností

- *„rozdvíjí a integruje základní vědomosti potřebné pro porozumění sociálním a kulturním odlišnostem mezi národy*
- *prohlubuje porozumění vlivu kulturních, ideologických a sociopolitických rozdílů na vznik a řešení globálních problémů v jejich vzájemných souvislostech*
- *prohlubuje základní vědomosti nezbytné pro pochopení struktury a funkcí mezinárodních a nevládních organizací, jejich vlivu na řešení globálních i lokálních problémů v oblasti humanitární, politické, sociální, ekonomické, kulturní a dodržování lidských práv*
- *rozvíjí schopnost srovnávat projevy kultury v evropském a globálním kontextu, nacházet společné znaky a odlišnosti a hodnotit je v širších souvislostech*
- *rozšiřuje a prohlubuje dovednosti potřebné pro orientaci v evropském prostředí, seberealizaci a řešení reálných situací v otevřeném evropském prostoru*
- *prohlubuje vědomosti potřebné k pochopení souvislostí evropských kořenů a kontinuity evropského vývoje a podstaty evropského integračního procesu*
- *vede k pochopení významu společných politik a institucí Evropské unie; seznamuje s dopadem jejich činnosti na osobní i občanský život jednotlivce i s možnostmi jejich zpětného ovlivňování a využívání*
- *vede k poznání a pochopení života a díla významných Evropanů a iniciuje zájem žáků o osobnostní vzory*

- *rozvíjí schopnost racionálně uvažovat, projevovat a korigovat emocionální zaujetí v situacích motivujících k setkávání, srovnávání a hledání společných evropských perspektiv.* ⁴³

B. Oblast postojů a hodnot

- *„pomáhá překonávat stereotypy a předsudky*
- *obohacuje pohledy žáka na sebe sama z hlediska otevřených životních perspektiv rozšířených o možnosti volby v evropské a mezinárodní dimenzi*
- *kultivuje postoje k Evropě jako širší vlasti a ke světu jako globálnímu prostředí života*
- *utváří pozitivní postoje k jinakosti a kulturní rozmanitosti*
- *podporuje pozitivní postoje k tradičním evropským hodnotám*
- *upevňuje osvojování vzorců chování evropského občana a smysl pro zodpovědnost.* ⁴⁴

VMS má celkem tři tematické okruhy, které mají vést žáky k tomu, aby se zajímali o Evropu a celý svět. *„Prostřednictvím tematických okruhů si žáci zpřesňují obraz Evropy, uvědomují si souvislosti řešení běžných situací občana s globálními problémy a možnosti utváření své vlastní životní perspektivy v evropském a globálním prostoru.* ⁴⁵

⁴³ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>, s. 113

⁴⁴ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>, s. 113

⁴⁵ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>, s. 114

- *„Evropa a svět nás zajímá*
 - *rodinné příběhy, zážitky a zkušenosti z Evropy a světa; místa, události a artefakty v blízkém okolí mající vztah k Evropě a světu; naši sousedé v Evropě; život dětí v jiných zemích; lidová slovesnost, zvyky a tradice národů Evropy*

- *Objevujeme Evropu a svět*
 - *naše vlast a Evropa; evropské krajiny; Evropa a svět; mezinárodní setkávání; státní a evropské symboly; Den Evropy; život Evropanů a styl života v evropských rodinách; životní styl a vzdělávání mladých Evropanů*

- *Jsme Evropané*
 - *kořeny a zdroje evropské civilizace; klíčové mezníky evropské historie; Evropská integrace; instituce Evropské unie a jejich fungování; čtyři svobody a jejich dopad na život jedince; co Evropu spojuje a co ji rozděluje; mezinárodní organizace a jejich příspěvek k řešení problémů dětí a mládeže.“⁴⁶*

4.5 Multikulturní výchova

4.5.1 Pojetí Multikulturní výchovy podle RVP ZV

Podle RVP ZV je Multikulturní výchova (dále jen MKV) v pořadí čtvrtým průřezovým tématem v základním vzdělávání. MKV by měla žákům přinést pochopení různých kultur prostřednictvím jejich tradic a především hodnot, se kterými jsou kultury spjaté. Díky pochopení ostatních kultur, záměrně není použité slovo jiných, by MKV

⁴⁶ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program>, s. 113

měla vést také k pochopení a hlubokému poznání nejen vlastní kultury a hodnot, ale také i tradic, které postupem času, pokud se neoživují, upadají do zapomnění.

Specifičtěji autoři RVP ZV uvádějí, že *„MKV zprostředkovává poznání vlastního kulturního zakotvení a porozumění odlišným kulturám. Rozvíjí smysl pro spravedlnost, solidaritu a toleranci, vede k chápání a respektování neustále se zvyšující sociokulturní rozmanitosti. U menšinového etnika rozvíjí jeho kulturní specifika a současně poznávání kultury celé společnosti, majoritní většinu seznamuje se základními specifiky ostatních národností žijících ve společném státě, u obou skupin pak pomáhá nacházet styčné body pro vzájemné respektování, společné aktivity a spolupráci.“*⁴⁷

S uvedeným odstavcem lze jen souhlasit a je důležité, aby se do tohoto procesu zapojili jak žáci mezi sebou, tak učitelé na školách, ale i rodiče žáků. Protože jak jinak zajistit, aby se žáci učili dále poznávat a rozumět ostatním kulturám. Škola může poskytnout a také poskytuje informace, ale nejlépe se poznává a učí v běžném praktickém životě. *„Škola jako prostředí, v němž se setkávají žáci z nejrůznějšího sociálního a kulturního zázemí, by měla zabezpečit takové klima, kde se budou všichni cítit rovnoprávně, kde budou v majoritní kultuře úspěšní i žáci minorit a žáci majority budou poznávat kulturu svých spolužáků, příslušníků minorit.“*⁴⁸

Stejně jako dalších pět průřezových témat, tak i MKV přispívá k rozvoji žákovy osobnosti, zejména ve dvou velkých oblastech. První oblastí je *„oblast vědomostí, dovedností a schopností, druhou je pak oblast postojů a hodnot.“*

- **„Oblast vědomostí, dovedností a schopností**

- poskytuje žákům základní znalosti o různých etnických a kulturních skupinách žijících v české a evropské společnosti
- rozvíjí dovednost orientovat se v pluralitní společnosti a využívat interkulturních kontaktů o obohacení sebe i druhých

⁴⁷ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>, s. 89-90

⁴⁸ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>, s. 88

- *učí žáky komunikovat a žít ve skupině s příslušníky odlišných sociokulturních skupin, uplatňovat svá práva a respektovat práva druhých, chápat a tolerovat odlišné zájmy, názory i schopnosti druhých*
 - *učí přijmout druhého jako jedince se stejnými právy, uvědomovat si, že všechny etnické skupiny a všechny kultury jsou rovnocenné a žádná není nadřazená jiné*
 - *rozvíjí schopnost poznávat a tolerovat odlišnosti jiných národnostních, etnických, náboženských, sociálních skupin a spolupracovat s příslušníky odlišných sociokulturních skupin*
 - *rozvíjí dovednost rozpoznat projevy rasové nesnášenlivosti a napomáhá prevenci vzniku xenofobie*
 - *učí žáky uvědomovat si možné dopady svých verbálních i neverbálních projevů a připravenosti nést odpovědnost za své jednání*
 - *poskytuje znalost některých základních pojmů multikulturní terminologie: kultura, etnikum, identita, diskriminace, xenofobie, rasismus, národnost, netolerance aj.*
- **Oblast postojů a hodnot**
 - *pomáhá žákům prostřednictvím informací vytvářet postoje tolerance a respektu k odlišným sociokulturním skupinám, reflektovat zázemí příslušníků ostatních sociokulturních skupin a uznávat je*
 - *napomáhá žákům uvědomit si vlastní identitu, být sám sebou, reflektovat vlastní sociokulturní zázemí*
 - *stimuluje, ovlivňuje a koriguje jednání a hodnotový systém žáků, učí je vnímat odlišnosti jako příležitost k obohacení, nikoli jako zdroj konfliktu*
 - *pomáhá uvědomovat si neslučitelnost rasové (náboženské či jiné) intolerance s principy života v demokratické společnosti*
 - *vede k angažovanosti při potírání projevů intolerance, xenofobie, diskriminace a rasismu*

- *učí vnímat sebe sama jako občana, který se aktivně spolupodílí na utváření vztahu společnosti k minoritním skupinám.*⁴⁹

Multikulturní výchova má také definované tematické okruhy, které jsou zaměřené na aktuální situaci ve škole či v jejím okolí. Pro jejich efektivní plnění je pak zapotřebí vzájemné dohody mezi účastníky pedagogického procesu. Těmito okruhy pak jsou:

- Kulturní diference
- Lidské vztahy
- Etnický původ
- Multikulturalita
- Princip sociálního smíru a solidarity.⁵⁰

4.5.2 Definice pojmu Multikulturní výchova

Přestože je MKV relativně novým předmětem v základním vzdělávání, literatura uvádí, že se k nám do pedagogiky pojem MKV – „*Multicultural Education* dostává a používá od 90. let minulého století.“⁵¹ V literatuře můžeme najít další synonyma pro MV, jako jsou: „*interkulturní pedagogika, interkulturní výchova, interkulturní vzdělávání, multikulturní vzdělávání, globální výchova, výchova k světoobčanství apod.*“⁵²

Definic pojmu MKV je mnoho a všichni autoři, kteří se MKV zabývají, používají jinou. Takže ten, koho toto téma zajímá, si určitě najde tu svoji. Já bych pro tuto práci využila definici, kterou uvádí Průcha ve své publikaci: „*Termín multikulturní výchova vyjadřuje snahy vytvářet prostřednictvím vzdělávacích programů způsobilost*

⁴⁹ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>, s 88

⁵⁰ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>

⁵¹ ŠVINGALOVÁ, Dana. *Úvod do multikulturní výchovy*. 1. vyd. Liberec: Liberecké romské sdružení, 2007. ISBN 978-80-903953-0-5. s. 25

⁵² ŠVINGALOVÁ, Dana. *Úvod do multikulturní výchovy*. 1. vyd. Liberec: Liberecké romské sdružení, 2007. ISBN 978-80-903953-0-5. s. 26

lidí chápat a respektovat i jiné kultury než svou vlastní. Má značný praktický význam vzhledem k vytváření postojů vůči imigrantům, příslušníkům jiných národů, ras apod.“⁵³ Domnívám se, že tato definice přesně vystihuje to, k čemu bychom, jako učitelé výchovy k občanství, ale i dalších předmětů, měli žáky ve svém učení vést. Jak z předešlé věty vyplývá, MKV není záležitostí jen jednoho předmětu, ale promítá se do většiny předmětů vyučovaných na základních školách.

4.6 Environmentální výchova

4.6.1 Pojetí Environmentální výchovy podle RVP ZV

V Rámcovém vzdělávacím programu je Environmentální výchova (dále jen EV) řazena jako předposlední, tedy jako páté průřezové téma. Díky EV by měl jedinec pochopit, jaký má vztah k přírodě okolo sebe. Tedy aby věděl, jak se k přírodě a životnímu prostředí má chovat, aby příroda přetrvala i pro další generace. A aby tedy věděl, jaké mohou být důsledky jeho nepřiměřeného chování a byl schopen nést důsledky za své jednání a chování vůči přírodě a životnímu prostředí. Matějček ve své publikaci zmiňuje, že *„hlavním smyslem EV je pochopení složitých a vzájemně provázaných vztahů mezi přírodou a lidskou společností a především probuzení zájmu o okolní prostředí.*“⁵⁴ Kunc se v publikaci k EV vyjadřuje takto: *„Environmentální vzdělávání zahrnuje všechny přírodovědné i společenskovední a technické disciplíny, týkající se životního prostředí člověka. Rozvíjí jeho poznání a porozumění procesům, které jej formují. Výchova má za cíl zvýšit odpovědnost lidí za jejich jednání a přístupy k životnímu prostředí.*“⁵⁵

RVP definuje průřezové téma takto: *„Umožňuje sledovat a uvědomovat si dynamicky se vyvíjející vztahy mezi člověkem a prostředím při přímém poznávání aktuálních hledisek ekologických, ekonomických, vědeckotechnických, politických*

⁵³ PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 1. vyd. Praha: Triton, 2006. ISBN 80-7254-866-2. s. 41

⁵⁴ MATĚJČEK, Tomáš. *Ekologická a environmentální výchova: Učební text k průřezovému tématu Environmentální výchova podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86034-72-0. s. 3

⁵⁵ KUNC, Karel. *Environmentální vzdělání a výchova*. 1. vyd. Ostrava, 1996. ISBN 80-7078-363-X. s. 103

a občanských, hledisek časových (vztahů k budoucnosti) i prostorových (souvislostí mezi lokálními, regionálními a globálními problémy), i možnosti různých variant řešení environmentálních problémů.⁵⁶ Samozřejmostí by mělo být také to, že povede jedince k podílení se na ochraně přírodního prostředí.

EV je realizována ve většině vzdělávacích oblastí. „*Postupným propojováním, rozšiřováním, upevňováním i systematizací vědomostí a dovedností získávaných v těchto oblastech umožňuje Environmentální výchova utváření integrovaného pohledu.*“⁵⁷ Pro oblast Člověk a svět poskytuje EV jednotný, ucelený pohled jedince na přírodu kolem něj. Základem je především pozorování, citlivé vnímání a hodnocení důsledků jednání ostatních lidí, které vede jedince k osvojování si základních dovedností při jednání s přírodou v každodenním životě. Dále toto průřezové téma rozvíjí oblasti Člověk a příroda, Člověk a zdraví, Informační a komunikační technologie, Umění a kultura, Člověk a svět práce.⁵⁸

Přínos Environmentální výchovy k rozvoji osobnosti žáka je patrný:

A. V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- „*rozvíjí porozumění souvislostem v biosféře, vztahům člověka a prostředí a důsledkům lidských činností na prostředí*
- *vede k uvědomování si podmínek života a možností jejich ohrožování,*
- *přispívá k poznávání a chápání souvislostí mezi vývojem lidské populace a vztahy k prostředí v různých oblastech světa*

⁵⁶ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program>, s. 117

⁵⁷ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program>, s. 117

⁵⁸ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program>

- *umožňuje pochopení souvislostí mezi lokálními a globálními problémy a vlastní odpovědností ve vztazích k prostředí*
- *poskytuje znalosti, dovednosti a pěstuje návyky nezbytné pro každodenní žádoucí jednání občana vůči prostředí*
- *ukazuje modelové příklady jednání z hledisek životního prostředí a udržitelného rozvoje žádoucích i nežádoucích*
- *napomáhá rozvíjení spolupráce v péči o životní prostředí na místní, regionální, evropské i mezinárodní úrovni*
- *seznamuje s principy udržitelnosti rozvoje společnosti*
- *učí hodnotit objektivnost a závažnost informací týkajících se ekologických problémů*
- *učí komunikovat o problémech životního prostředí, vyjadřovat, racionálně obhajovat a zdůvodňovat své názory a stanoviska*

C. V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- *přispívá k vnímání života jako nejvyšší hodnoty*
- *vede k odpovědnosti ve vztahu k biosféře, k ochraně přírody a přírodních zdrojů*
- *vede k pochopení významu a nezbytnosti udržitelného rozvoje jako pozitivní perspektivy dalšího vývoje lidské společnosti*
- *podněcuje aktivitu, tvořivost, toleranci, vstřícnost a ohleduplnost ve vztahu k prostředí*
- *přispívá k utváření zdravého životního stylu a k vnímání estetických hodnot prostředí*
- *vede k angažovanosti v řešení problémů spojených s ochranou životního prostředí*
- *vede k vnímavému a citlivému přístupu k přírodě a přírodnímu a kulturnímu dědictví.⁵⁹*

⁵⁹ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni->

Stejně jako ostatní průřezová témata, tak i EV je členěna do několika tematických okruhů. Tematické okruhy:

- Ekosystémy – les, pole, vodní zdroje, moře, tropický deštný les, lidské sídlo – město – vesnice, kulturní krajina
- Základní podmínky života – voda, ovzduší, půda, ekosystémy – biodiverzita, energie, přírodní zdroje
- Lidské aktivity a problémy životního prostředí – zemědělství a životní prostředí, ekologické zemědělství, doprava a životní prostředí,...
- Vztah člověka k prostředí – naše obec, náš životní styl, aktuální (lokální) ekologický problém, prostředí a zdraví, nerovnoměrnost života na Zemi.⁶⁰

4.7 Mediální výchova

4.7.1 Pojetí Mediální výchovy podle RVP ZV

Mediální výchova je v RVP ZV řazena jako poslední průřezové téma. Hlavním cílem Mediální výchovy (dále jen MV) není poskytnout vyčerpávající informace, ale především žákům sdělit základní poznatky týkající se mediální komunikace a práce s médii. Média se stále více stávají součástí společnosti, což vyžaduje od jedinců, aby se s podněty, se kterými přicházejí média, naučili dobře pracovat, využívat ji a vyhodnocovat. Jak se píše v RVP ZV: „*Správné vyhodnocení sdělení z hlediska záměru jejich vzniku (informovat, přesvědčit, manipulovat, pobavit) a z hlediska jejich vztahu k realitě (věcná správnost, logická argumentační stavba, hodnotová platnost) vyžaduje*

vzdělávání?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program, s. 117-118

⁶⁰ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program>

značnou přípravu.⁶¹ Tuto přípravu by měla poskytnout MV. Jak zmiňuje Verner ve své publikaci – „*Současný člověk musí být vybaven poznatky a dovednostmi, které mu umožní orientovat se v masově mediální produkci, využívat ji, ale nepodléhat jí.*“⁶²

RVP ZV definuje MV takto: „*Mediální výchova má vybavit žáka základní úrovní mediální gramotnosti. Ta zahrnuje jednak osvojení si některých základních poznatků o fungování a společenské roli současných médií (o jejich historii, struktuře fungování), jednak získání dovedností podporujících poučené, aktivní a nezávislé zapojení jednotlivce do mediální komunikace. Především se jedná o schopnost analyzovat nabízená sdělení, posoudit jejich věrohodnost a vyhodnotit jejich komunikační záměr, popřípadě je asociovat s jinými sděleními. Dále pak orientaci v mediovaných obsazích a schopnost volby odpovídajícího média jako prostředku pro naplnění nejrůznějších potřeb – od získávání informací přes vzdělávání až po naplnění volného času.*“⁶³

Co se týče vazby MV a dalších vzdělávacích oblastí, tak nejužší vazbu má s oblastí Člověk a společnost, protože zde se média ve velké míře podílejí na utváření společnosti, její hodnotě a jejích podobách, které pak pedagogové předávají dále. Právě zde může MV předat žákům schopnost, jak interpretovat mediální sdělení, především z jeho informační kvality. Dále má MV vazbu s oblastí Jazyk a jazyková komunikace, zejména jde o „*vnímání mluveného i psaného projevu, jeho stavby, nejrůznějších typů obsahů a uplatňování odpovídající škály výrazových prostředků a o osvojení základních pravidel veřejné komunikace, dialogu a argumentace.*“⁶⁴ V oblasti Informační a komunikační technologie se MV věnuje „*využívání tištěných i digitálních dokumentů*

⁶¹ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program>, s. 118

⁶² VERNER, Pavel. *Mediální výchova: průřezové téma*. 1. vyd. Úvaly: ALBRA, spol. s.r.o., 2007. *ISBN 978-80-7361-042-5*. s. 93

⁶³ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program>, s. 118

⁶⁴ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program>, s. 119

*jako zdroje informací.*⁶⁵ V neposlední řadě se MV vztahuje i k oblasti Umění a kultura, kde je tento vztah založen na „*vnímání specifické „řeči“ znakových kódů, jež média užívají, a jejich kombinací, a to nejen přirozeného jazyka, ale i obrazu a zvuku.*“⁶⁶

Stejně jako předešlá průřezová témata, tak i MV přispívá k rozvoji osobnosti žáka, zejména v oblastech vědomostí, dovedností a schopností, dále pak v oblasti postojů a hodnot.

A. Oblast vědomostí, dovedností a schopností

- *„rozdvíjí citlivost vůči stereotypům v obsahu médií i způsobu zpracování mediálních sdělení*
- *vede k uvědomování si hodnoty vlastního života (zvláště volného času) a odpovědnosti za jeho naplnění*
- *rozdvíjí citlivost vůči předsudkům a zjednodušujícím soudům o společnosti (zejména o menšinách) i jednotlivci*
- *napomáhá k uvědomění si možnosti svobodného vyjádření vlastních postojů a odpovědnosti za způsob jeho formulování a prezentace*

B. Oblast postojů a hodnot

- *rozdvíjí citlivost vůči stereotypům v obsahu médií i způsobu zpracování mediálních sdělení*
- *vede k uvědomování si hodnoty vlastního života (zvláště volného času) a odpovědnosti za jeho naplnění*
- *rozdvíjí citlivost vůči předsudkům a zjednodušujícím soudům o společnosti (zejména o menšinách) i jednotlivci*

⁶⁵ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program>, s. 119

⁶⁶ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program>, s. 119

- *napomáhá k uvědomění si možnosti svobodného vyjádření vlastních postojů a odpovědnosti za způsob jeho formulování a prezentace.*“

Průřezové téma MV zahrnuje dva tematické okruhy, a to oblast receptivních činností a oblast produktivních činností.

Tematické okruhy receptivních činností

- *„kritické čtení a vnímání mediálních sdělení*
- *interpretace vztahu mediálních sdělení a reality*
- *stavba mediálního sdělení*
- *vnímání autora mediálních sdělení*
- *fungování a vliv médií ve společnosti*

Tematické okruhy produktivních činností

- *tvorba mediálního sdělení*
- *práce v realizačním týmu.*“⁶⁷

4.8 Literatura a internetové zdroje vhodné pro výuku průřezových témat

Každý pedagog se nejspíše setkal s problémem, kde najít vhodné informace ke svým předmětům. Takové, aby byly přínosné jak pro něj, tak pro žáky. Když jsem procházela materiály, které by byly použitelné do této práce nebo do praxe, narazila jsem na zdroje, které by mohly být přínosné i pro další pedagogy při výuce průřezových témat bez ohledu na způsob jejich zařazení do výuky.

Pro čerpání informací v rámci všech průřezových témat je vhodný portál www.rvp.cz⁶⁸, který je metodickým portálem pro pedagogy. Mohou zde čerpat inspiraci

⁶⁷ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>, s. 120

⁶⁸ *RVP: metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://rvp.cz/>

do svých hodin, ale zároveň vkládat své postřehy a materiály pro další učitele. Dalším internetovým zdrojem je portál www.prurezovatemata.cz⁶⁹ obsahující podklady pro výuku průřezových témat, jsou zde ke stažení materiály a metodiky. Cílem webových stránek www.ptac.cz⁷⁰ je, jak efektivně vyučovat průřezová témata.

Pro Osobnostní a sociální výchovu vydal Výzkumný ústav pedagogický metodickou podporu, kde jsou rozpracovány doporučené očekávané výstupy z OSV.⁷¹ Tímto tématem se zabývá Josef Valenta, jehož články jsou publikovány na portálu www.rvp.cz⁷².

Pro výuku Výchovy demokratického občana mohou být přínosné metodické listy přístupné na www.rvp.cz⁷³. Webové stránky www.lidskaprava.cz⁷⁴ jsou primárně určeny pro mládež, ale i pedagogové zde najdou vhodné zdroje pro výuku, např. články podporující diskusi, interaktivní mapy, texty k otázce lidských práv atd. Doporučuji webové stránky www.obcanskevzdelavani.cz⁷⁵, které jsou určeny pro rozvoj občanského vzdělávání v České republice. Ke stažení či bezplatnému objednání jsou zde různé publikace, např. *Výuka demokracie: sbírka modelových situací pro výchovu k demokratickému občanství a lidským právům* (2012)⁷⁶ od Golloba a Krapfa, týchž autorů *Život v demokracii: učební plány VDO/VLP pro druhý stupeň základních škol* (2012)⁷⁷, *Vzděláváním k demokracii: podklady pro učitele k výchově k demokratickému občanství a k výchově k lidským právům* (2012)⁷⁸ od Golloba,

⁶⁹ *Průřezová témata* [online]. 2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.prurezovatemata.cz/>

⁷⁰ *Průřezová témata a čtenářství* [online]. 2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.ptac.cz/>

⁷¹ DOV. Metodická podpora pro výuku průřezových témat v ZŠ. Příloha: Osobnostní a sociální výchova v ZŠ. DOV – podrobné rozpracování 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2011. 76 s. [cit. 2014-06-05]. ISBN 978-80-87000-76-2. Dostupné z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/DOV-ZV1.pdf>> a z <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Priloha-ZV1.pdf>.

⁷² *RVP: metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://rvp.cz/>

⁷³ *RVP: metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://rvp.cz/>

⁷⁴ *Lidská práva* [online]. 2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/home>

⁷⁵ *Centrum občanského vzdělávání* [online]. 2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.obcanskevzdelavani.cz/>

⁷⁶ GOLLOB, Rolf a Peter KRAPF. *Výuka demokracie: Sbírk modelových situací pro výchovu k demokratickému občanství a lidským právům*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6089-0. Dostupné z: http://www.obcanskevzdelavani.cz/work/ke-stazeni/COV2012-Vyuka_demokracie.pdf

⁷⁷ GOLLOB, Rolf a Peter KRAPF. *Život v demokracii: učební plány VDO/VLP pro druhý stupeň základních škol*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6088-3. Dostupné z: http://www.obcanskevzdelavani.cz/work/ke-stazeni/COV2012-Zivot_v_demokracii.pdf

⁷⁸ GOLLOB, Rolf, Peter KRAPF a Wiltrud WEIDINGER. *Vzděláváním k demokracii: podklady pro učitele k výchově k demokratickému občanství a k výchově k lidským právům*. 2. vyd. Brno: Masarykova

Krapfa a Weidinger a mnohé další. Jsou zde popsány vyučovací hodiny, modelové situace.

Při výuce Výchovy k myšlení v evropských a globálních souvislostech je vhodná inspirace z již zmíněných webových stránek www.ptac.cz⁷⁹ či www.zkola.cz⁸⁰, které se specializují na další vzdělávání dospělých, je zde i sekce věnovaná průřezovým tématům.

Pro Multikulturní výchovu je vhodná inspirace v publikaci od Boušové a Cílkové *Náměty pro multikulturní výchovu: poznáváme jiné národy* (2011)⁸¹ nebo publikace od Šiškové *Výchova k toleranci a proti rasismu: multikulturní výchova v praxi* (1998).⁸²

Pro výuku Environmentální výchovy je možné využít učebnici z nakladatelství Fraus *Ekologická a environmentální výchova* (2013)⁸³, k dispozici je učebnice, interaktivní učebnice a metodická příručka pro učitele. Další vhodnou učebnicí je *Environmentální výchova pro ZŠ a SŠ*⁸⁴ od Šebešové a Šimonové, popřípadě *Environmentální výchova v příbězích* (2008)⁸⁵ od Janouškové a Kukala.

Informace pro výuku Mediální výchovy je vhodné čerpat z webových stránek www.mediasetbox.cz⁸⁶, www.medialnigramotnost.cz⁸⁷, www.ctenarska-gramotnost.cz⁸⁸, www.skolamedii.cz⁸⁹ či www.medialni-vzdelavani.cz⁹⁰. Z literatury

univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6087-6. Dostupné z: http://www.obcanskevzdelavani.cz/work/ke-stazeni/COV2012-Vzdelavanim_k_demokracii.pdf

⁷⁹ *Průřezová témata a čtenářství* [online]. 2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.ptac.cz/>

⁸⁰ *Průřezová témata. Informační a vzdělávací portál zlínského kraje* [online]. 2003-2012 [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://www.zkola.cz/sofia/pedagogove/prurezovatemata/Stranky/Prurezova-temata.aspx>

⁸¹ BOUŠOVÁ, Petra a Eva CÍLKOVÁ. *Náměty pro multikulturní výchovu: poznáváme jiné národy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-890-6.

⁸² ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: multikulturní výchova v praxi*. 2. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 978-80-7367-182-2.

⁸³ ČINČERA, Jan, Kateřina JANČAŘIKOVÁ, Petra ŠIMONOVÁ a Alena VOLFOVÁ. *Ekologická a environmentální výchova*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-452-5.

⁸⁴ ŠEBEŠOVÁ, Petra a Petra ŠIMONOVÁ. *Environmentální výchova pro ZŠ a SŠ*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0503-6.

⁸⁵ JANOUSHKOVÁ, Svatava a Petr KUKAL. *Environmentální výchova v příbězích*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 2008. ISBN 80-7373-024-3.

⁸⁶ *Metodická a informační podpora mediální výchovy* [online]. 2005-2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.mediasetbox.cz/cs/>

⁸⁷ *Mediální gramotnost* [online]. 2013 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://medialnigramotnost.fsv.cuni.cz/zobraz/hlavni-tema/novinky/>

⁸⁸ *Čtenářská gramotnost a projektové vyučování* [online]. 2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/>

⁸⁹ *Škola médií: v etických souvislostech* [online]. 2010 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.skolamedii.cz/>

⁹⁰ *Mediální vzdělávání* [online]. 2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.medialni-vzdelavani.cz/>

pak učebnice od Pospíšila, *Závodné Mediální výchova* (2009)⁹¹, kde je k dispozici učebnice, metodika pro učitele a pracovní sešit, od Mičienky a Jiráka publikace *Základy mediální výchovy* (2007)⁹² a *Mediální gramotnost a mediální výchova* (2010)⁹³ od Bíny a Niklesové.

Ucelená publikace *Výchova k občanství v praxi: náměty pro praktikující studenty občanské výchovy* (2013)⁹⁴ od autorek Heleny Zbudilové a Heleny Pavličikové přináší nejen pro studenty *Výchovy k občanství* inspiraci do výuky, ale publikace je také věnovaná průřezovým tématům, kde jsou ke každému průřezovému tématu doplněny další literární zdroje, které mohou pomoci pedagogům při výuce průřezových témat.

5 Výchova k občanství

Výchova k občanství je společně s dějepisem součástí vzdělávací oblasti Člověk a společnost. V této části se budu zabývat pouze výchovou k občanství. Podle RVP ZV se výchova k občanství zaměřuje na „*vytváření kvalit, které souvisejí s orientací žáků v sociální realitě a s jejich začleňováním do různých společenských vztahů a vazeb.*“⁹⁵ Žáci by měli dospět k vlastnímu sebepoznání a pochopení, ale také k poznávání a pochopení druhých lidí v různých životních situacích. Po aktualizaci RVP ZV v roce 2013 by se měli žáci nově učit jak se orientovat ve světě financí, pokusit se například vytvořit osobní rozpočet nebo rozpočet rodiny. Nedílnou součástí výchovy k občanství je seznámení žáků s politickými institucemi, jejich úkoly, a i s dalšími orgány včetně armády ČR. Pedagog by měl žáky vést nejen k respektování a uplatňování mravních

⁹¹ POSPÍŠIL, Jan a Lucie ZÁVODNÁ. *Mediální výchova*. 1. vyd. Kralice na Hané: Computer Media, 2009. ISBN 978-80-7402-022-3.

⁹² JIRÁK, Jan a Marek MIČIENKA. *Základy mediální výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-315-4.

⁹³ BÍNA, Daniel a Eva NIKLESOVÁ. *Mediální výchova a mediální gramotnost: studijní texty*. 1. vyd. České Budějovice: Vlastimil Johanus, 2010. ISBN 978-80-904247-6-0.

⁹⁴ ZBUDILOVÁ, Helena a Helena PAVLIČÍKOVÁ. *Výchova k občanství v praxi: náměty pro praktikující studenty občanské výchovy*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2013. ISBN 978-80-7394-437-7.

⁹⁵ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: [http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program](http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program, s. 47), s. 47

principů, k pravidlům, která jsou nezbytná pro soužití s ostatními, ale také vést žáky k odpovědnosti za sebe samé a ke schopnosti nést důsledky vlastního jednání.⁹⁶

Charakteristikou tohoto předmětu je jeho multidisciplinární zaměření. Jsou zde zahrnuty aplikované poznatky z disciplín, které mají přispět k orientaci žáků v sociální realitě a v mezilidských vztazích. Jsou to: „*psychologie, sociologie, politologie, právo, ekonomie, teorie mezinárodních vztahů a také etika.*“⁹⁷ Celkem má Výchova k občanství vzdělávací obsah uspořádaný do 5 tematických celků: „*Člověk ve společnosti, Člověk jako jedinec, Stát a hospodářství, Stát a právo, Mezinárodní vztahy a globální svět.*“⁹⁸ Výchova k občanství navazuje na poznatky z 1. stupně ZŠ ze vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Na 2. stupni ZŠ se tyto získané poznatky o společnosti doplňují a prohlubují. Na ZŠ by měla být Výchova k občanství vyučována alespoň 1 hodinu týdně ve všech ročnících 2. stupně.

Pedagog má v rámci předmětu v žácích „*pozvednout vědomí o přináležitosti k národnímu společenství, ukázat, že život lidí moderní společnosti má právní rámec, a přestavit právní řád jako ochranu občana a celku. Dále má žáky naučit i zodpovědnému hospodaření, ukázat přírodu jako dar a člověka jako svobodného, ale zodpovědného hospodáře a zralou osobnost, která rozumí způsobu soužití lidí v občanské společnosti.*“⁹⁹

⁹⁶ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program>,

⁹⁷ HRACHOVCOVÁ, Marie, Viola HORSKÁ a Jan ZOUHAR. *Pomáháme při tvorbě školního vzdělávacího programu: vzdělávací obor Výchova k občanství*. 1. vyd. Praha: SPL - Práce, 2007. *ISBN 978-80-7361-036-4*. s. 16

⁹⁸ Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B1%C3%A1vac%C3%AD+program>, s. 52-54

⁹⁹ ČAPEK, Robert, ed., LORENCOVIČ, Jan, ed. a ŠEVČÍKOVÁ, Veronika, ed. *Od Rámcového vzdělávacího programu ke Školnímu vzdělávacímu programu, idea a realita*. V Ostravě: Ostravská univerzita, 2008. 109 s. *ISBN 978-80-7368-563-8*. s. 13

5.1 Vazba výchovy k občanství, klíčových kompetencí a průřezových témat

Stejně jako u všech předmětů vyučovaných na základních školách, tak i v předmětu výchova k občanství dochází k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí. Například prostřednictvím kompetencí sociálních a personálních rozvíjíme u žáků ohleduplnost při jednání s ostatními lidmi, u kompetencí občanských se žáci snaží být zodpovědným občanem, uplatňovat svá práva a respektovat také práva druhých, u kompetencí komunikativních učíme žáky správně komunikovat s druhými lidmi, u kompetencí k řešení problémů vedeme žáky efektivnímu řešení problémů, které si mohou žáci nacvičit v modelových situacích, u kompetencí k učení nabádáme žáky jak nakládat a pracovat s informacemi či jak efektivně se učit.¹⁰⁰

Při výuce výchovy k občanství můžeme široce uplatnit průřezová témata. Podle Hrachovcové má nejtěsnější vazbu s průřezovým tématem Výchova demokratického občana (např. témata související s principy demokracie apod.) a Osobnostní a sociální výchovou (např. rozvoj schopností, dovedností, sebepoznání apod.). V průřezových tématech Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech se dá pracovat s tématem Mezinárodní vztahy a globální svět, v Multikulturní výchově se zaměřujeme např. na toleranci a soudržnost mezi lidmi. Mediální výchova učí žáky jak např. kriticky přistupovat k obsahům médií. Environmentální výchova pracuje se vztahy globálních problémů lidstva a jejich dopadu v oblasti lokální.¹⁰¹

¹⁰⁰ HRACHOVCOVÁ, Marie, Viola HORSKÁ a Jan ZOUHAR. *Pomáháme při tvorbě školního vzdělávacího programu: vzdělávací obor Výchova k občanství*. 1. vyd. Praha: SPL - Práce, 2007. ISBN 978-80-7361-036-4.

¹⁰¹ HRACHOVCOVÁ, Marie, Viola HORSKÁ a Jan ZOUHAR. *Pomáháme při tvorbě školního vzdělávacího programu: vzdělávací obor Výchova k občanství*. 1. vyd. Praha: SPL - Práce, 2007. ISBN 978-80-7361-036-4.

6 Projektové vyučování

Poslední kapitolou teoretické části diplomové práce je projektové vyučování. Je zde zařazena, protože v praktické části budou projektovou metodou navrhovány vyučovací hodiny.

Projektové vyučování (projektová metoda) je v současnosti pojem, který se často zmiňuje v souvislosti se zaváděním moderních a inovativních metod v rámci vzdělávání. Úplně nová tato metoda vyučování není. Prvotní zmínka pochází z konce 19. a začátku 20. století. Patrně prvním projektové vyučování bylo zrealizováno v USA psychologem a pedagogem Johnem Deweyem.

Důvodů pro zavedení tohoto vyučování bylo několik, ale jedním z hlavních důvodů byly změny, které nastaly vlivem vědeckotechnické revoluce.¹⁰² Současné tendence vyžadují, „*aby se pojetí vzdělávání více individualizovalo a diferencovalo (na úrovni žáků i na úrovni jednotlivých vzdělávacích zařízení), vyvolány velkou řadou změn, které se ve velké míře projevují po celém světě. Jsou to např. rychlý socioekonomický vývoj, změny charakteru práce a vědy, snadná dostupnost informací, globalizace, měnící se situace dětí a mládeže.*“¹⁰³

Projektové vyučování se v našem vzdělávání pomalu začleňuje. Mnoho škol již toto vyučování zahrnuje do svého pojetí vyučování. Jako příklad bych uvedla projekty na Den Země, které školy na tento den ve velké míře připravují a realizují. Projektová metoda je charakteristická tím, že nabízí mnoho realizačních variant, nástrojů i výstupů. Dále bych uvedla znaky, kterými se projektová výuka vyznačuje.

- „*Je cílená, promyšlená a organizovaná.*
- *Je intelektuální (teoretická) i ryze praktická.*
- *Vyhovuje potřebám a zájmům žáků, ale též pedagogickému rozhodnutí učitele.*
- *Je koncentrována kolem základní ideje, základního tématu.*
- *Komplexně ovlivňuje žákovu osobnost.*
- *Vyžaduje od žáka převzetí odpovědnosti za vlastní učení.*

¹⁰² *Projektové vyučování* [online]. [cit. 30.4. 2014]. Dostupné z: <http://www.projektovavyuka.cz/AboutProjects.aspx?menuTop=1>

¹⁰³ *Projektové vyučování* [online]. [cit. 30.4. 2014]. Dostupné z: <http://www.projektovavyuka.cz/AboutProjects.aspx?menuTop=1>

- *Je především „záležitostí“ dětí, pedagog vystupuje především v roli konzultanta, partnera.*
- *Nabízí celistvé poznání, zkoumá problém z různých úhlů pohledu.*
- *Má praktické zaměření a směřuje k upotřebení v životě.*
- *Výsledný produkt projektu posiluje smysl učení, důležité je i zaznamenávání průběhu – procesu učení.*
- *Je založen na týmové spolupráci dětí.*
- *Propojuje život školy se životem obce, širší společnosti.*¹⁰⁴

¹⁰⁴ *Projektové vyučování [online]. [cit. 30.4. 2014]. Dostupné z:
<http://www.projektovavyuka.cz/AboutProjects.aspx?menuTop=1>*

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část mé diplomové práce bude v první řadě zaměřena na charakteristiku základních škol v dané oblasti, pojetí výchovy k občanství a průřezových témat v rámci ŠVP. Následně provedu analýzu průřezových témat v rámci ŠVP základní školy Školní a Fantovy. Po zpracování této analýzy se pokusím vytvořit návrhy pro projektové vyučování v rámci třídy.

Při zjišťování údajů budu vycházet ze ŠVP základních škol, které jsou k dispozici na internetových stránkách základních škol a také z osobních konzultací ředitele ZŠ Školní Mgr. Ludvíka Bartyzala a paní učitelky Mgr. Jaroslavy Křišťanové, na ZŠ Fantova jsem téma diplomové práce konzultovala se zástupkyní ředitele Mgr. Janou Drdákovou.

7 Charakteristika základních škol

7.1 ZŠ Školní v Kaplici

Úplný název školy zní Základní škola Kaplice, Školní 226, okres Český Krumlov. Základní škola se nachází na malém městě, v sousedství druhé základní školy. Základní škola má dva stupně, 1. stupeň 1. – 5. třída, 2. stupeň 6. – 9. třída. Ve školním roce 2013/2014 má škola celkem 329 žáků a 15 tříd. Kromě 4., 6. a 7. třídy jsou zbývající třídy paralelní. Na 2. stupeň přicházejí žáci z okolních základních škol.

Na 1. stupni vyučuje 8 pedagogů, z toho 1 muž. Na 2. stupni vyučuje 11 pedagogů, z toho 2 muži. Základní škola má také k dispozici 5 vychovatelek a 1 asistentku učitele. Všichni pracovníci mají pro svoji práci plnou kvalifikaci, prošli školením ICT. Ve škole pracuje výchovný poradce, metodik prevence sociálně patologických jevů. Většina předmětů je zajištěna aprobovanými učiteli, výuka cizích jazyků je zajištěna výhradně učiteli s potřebnou kvalifikací. Škola má aprobovaného pedagoga občanské výchovy pouze jednoho. Jelikož na škole došlo k personálním

i výukovým změnám, vyřešil ředitel školy výuku Občanské výchovy tak, že ji na 2. stupni vyučuje vždy třídní učitel dané třídy.

7.2 ZŠ Fantova v Kaplici

Úplný název školy zní Základní škola Kaplice, Fantova 446. Nachází se na malém městě v blízkosti druhé ZŠ. Stejně jako ZŠ Školní má i tato škola dva stupně vzdělávání, 1. stupeň 1. – 5. třída a 2. stupeň 6. – 9. třída. Ve školním roce 2013/2014 navštěvuje školu 549 žáků. Základní škola disponuje dvaceti čtyřmi třídami. 2., 5. a 9. ročník mají po dvou třídách, ostatní ročníky pak mají po třech třídách. Na 2. stupeň přicházejí žáci z okolních venkovských základních škol (ZŠ a MŠ Dolní Dvořiště, ZŠ a MŠ Horní Dvořiště, ZŠ a MŠ Rožmitál na Šumavě). Školu navštěvují i žáci cizích státních příslušníků.

Pedagogický sbor má 38 členů. Všichni jsou kvalifikovaní, prošli školením ICT, někteří zaváděním nových vyučovacích metod a organizačních forem výuky, psychohygienou a vzděláváním v cizích jazycích. Ve škole pracuje výchovný poradce, metodik prevence sociálně patologických jevů, logoped – speciální pedagog a školitel ICT. Všichni učitelé se školí v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

Na 1. stupni vyučuje 13 pedagogů, z toho jeden muž. Na 2. stupni vyučuje 11 pedagogů, z toho jeden muž. Škola má také jednoho aprobovaného pedagoga Občanské výchovy, ale nevyučuje ji. I na této škole došlo k personálním změnám a na 2. stupni vyučují občanskou výchovu třídní učitelé ve svých třídách.

8 ŠVP základních škol

8.1 ŠVP ZŠ Školní

Základní škola Školní zpracovala svůj ŠVP v souladu s Manuálem pro tvorbu ŠVP. Obsahuje tedy všechny náležitosti, které má ŠVP splňovat. ŠVP je koncipován jako všeobecně vzdělávací program bez jednoznačného zaměření. Nepreferuje záměrně jednu oblast před jinými. Cílem je poskytnout žákům v rámci základního vzdělávání rozvoj schopností jazykových, přírodovědných i společenských, v oblasti informačních technologií i sportovních a připravit je na další studium na středních školách.

8.1.1 Pojetí výchovy k občanství a průřezových témat v rámci ZŠ

Předmět výchova k občanství zahrnuje učivo oblastí výchova k občanství a zároveň výchova ke zdraví. Vyučování předmětu je v dotaci jedné hodiny týdně v šestém ročníku, po dvou hodinách týdně v sedmém, osmém a devátém ročníku. Nově je do předmětu výchova k občanství zahrnuta ochrana člověka za běžných rizik a mimořádných událostí. Je zde nejen zahrnut význam této problematiky, ale i nácvik účelného chování při ohrožení lidského života. Především má tento předmět vybavit žáky znalostmi a dovednostmi potřebnými pro aktivní zapojení žáků do života v demokratické společnosti. Důležitou součástí vzdělání je i prevence rasistických, xenofobních a extrémistických postojů, výchova k toleranci a respektování lidských práv, k rovnosti mužů a žen a výchova k úctě k přírodnímu a kulturnímu prostředí i k ochraně uměleckých a kulturních hodnot. V neposlední řadě se zaměřuje na vytváření kvalit, které souvisejí s orientací žáků v sociální realitě a s jejich začleňováním do různých společenských vztahů a vazeb. Součástí výchovy k občanství je obor výchova ke zdraví, který přináší základní poznání o člověku v souvislosti s preventivní ochranou jeho zdraví. Prioritou je rozvíjet a chránit zdraví v propojení všech jeho složek (sociální, psychické a fyzické) a být za ně odpovědný. Výuka probíhá primárně v kmenových třídách, podle témat je v tomto předmětu vhodné zařazení práce

ve dvojicích a skupinách. V rámci výuky škola zařazuje práci s počítači, s knihami, interaktivní tabulí, popřípadě školu navštěvují odborníci v rámci besedy.¹⁰⁵

Základní škola využívá v předmětu Výchova k občanství učebnice od Marie Hrachovcové - *Občanská výchova pro 6., 7., 8. a 9. ročník základní školy*¹⁰⁶.

Průřezová témata jsou v rámci výuky zařazena integrovaně. Tematické okruhy prolínají vzdělávací oblasti a umožňují tak propojení vzdělávacích obsahů oborů. Pouze v předmětu výchova k občanství jsou do výuky zařazena všechna průřezová témata. V jakém poměru, to bude součástí této praktické části.

8.2 ŠVP ZŠ Fantova

ŠVP základní školy Fantova je koncipován podle parametrů Manuálu pro tvorbu ŠVP. Škola je zaměřena na zdraví a zdravý životní styl, ochranu životního prostředí, podporu praktických činností a podporu sportu. Škola si klade za cíl učit žáky znalostem a dovednostem uplatnitelných v životě, aniž by byli zahlceni encyklopedickými znalostmi. Dále se snaží u dětí podporovat zdravý životní styl a zaměřit se na prevenci sociálně patologických jevů. Škola se snaží vést žáky k dobrým vzájemným vztahům a respektování se navzájem.

8.2.1 Pojetí Výchovy k občanství a průřezových témat v rámci ZŠ

Vzdělávací oblast Člověk a společnost zahrnuje vyučovací předmět výchova k občanství. Jedná se o samostatný předmět, který je vyučován na 2. stupni v 6. – 9. ročníku v časové dotaci jedné hodiny týdně. Do předmětu se promítají mezipředmětové vztahy, zejména s dějepisem, zeměpisem, přírodopisem, cizími jazyky a výtvarnou výchovou.

¹⁰⁵ Školní vzdělávací program. *ZŠ Školní Kaplice* [online]. 2013 [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://www.zsskolnikaplice.cz/files/dokument/svp.html>

¹⁰⁶ HRACHOVCOVÁ, Marie. *Občanská výchova pro 6. ročník základní školy*. 2. vyd. Olomouc: Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-137-3.

HRACHOVCOVÁ, Marie. *Občanská výchova pro 7. ročník základní školy*. 2. vyd. Olomouc: Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-043-1.

HRACHOVCOVÁ, Marie. *Občanská výchova pro 8. ročník základní školy*. 2. vyd. Olomouc: Olomouc, 2005. ISBN 978-80-7182-186-1.

HRACHOVCOVÁ, Marie. *Občanská výchova pro 9. ročník základní školy*. 2. vyd. Olomouc: Olomouc, 2005. ISBN 80-7182-093-8.

Základní škola využívá pro výuku Výchovy k občanství učebnice Výchova k občanství pro 6., 7., 8. a 9. ročník základní školy a primy víceletého gymnázia od Jany Skácelové a Lenky Mrázové z edice Nová škola, s.r.o.¹⁰⁷

Všechna průřezová témata jsou do předmětu zařazena integrovaně. V průběhu školního roku pak žáci vypracovávají co do rozsahu a obsahu menší či rozsáhlejší krátkodobé projekty, zejména v průřezových tématech VMEGS, EVVO a MV, které jsou poté prezentovány v prostorách školy.¹⁰⁸

¹⁰⁷ SKÁCELOVÁ, Jana a Lenka MRÁZOVÁ. *Výchova k občanství 6.* 3.vydání. Brno: Nová škola, 2012. ISBN 978-80-7289-367-6.

LUNEROVÁ, Jitka, ŠTĚRBA, Radim a Monika SVOBODOVÁ. *Výchova k občanství 7.* 3.vydání. Brno: Nová škola, 2013. ISBN 978-80-7289-516-8.

LUNEROVÁ, Jitka, Radim ŠTĚRBA a Monika SVOBODOVÁ. *Výchova k občanství: [učebnice pro 8. ročník]*. Brno: Nová škola, 2011, 95 s. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-253-2.

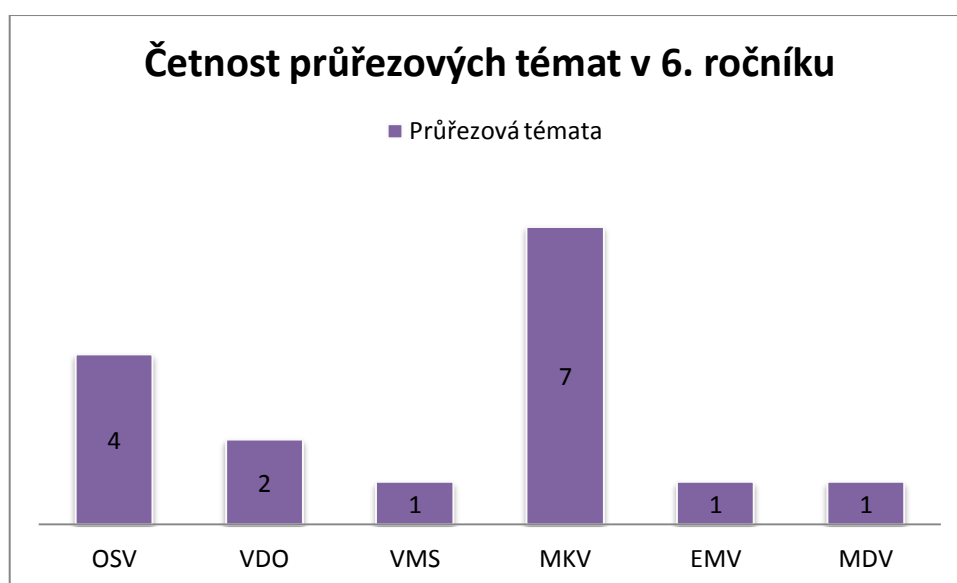
LEICMANOVÁ, Antonie. *Výchova k občanství 9.* 3.vydání. Brno: Nová škola, 2013. ISBN 978-80-7289-487-1.

¹⁰⁸ Školní vzdělávací program. ZŠ *Fantovka* [online]. 2013 [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://www.fantovka.cz/stranka-dokumenty-skoly-ke-stazeni-17>

9 Analýza průřezových témat

9.1 Analýza průřezových témat ZŠ Školní

Průřezová témata jsou v rámci výchovy k občanství zařazena všechna. Zastoupení v každém ročníku 2. stupně je ale různé. Výuka průřezových témat probíhá výhradně integrovanou formou. Projekty jsou pak v rámci školy realizovány minimálně.

Graf 1

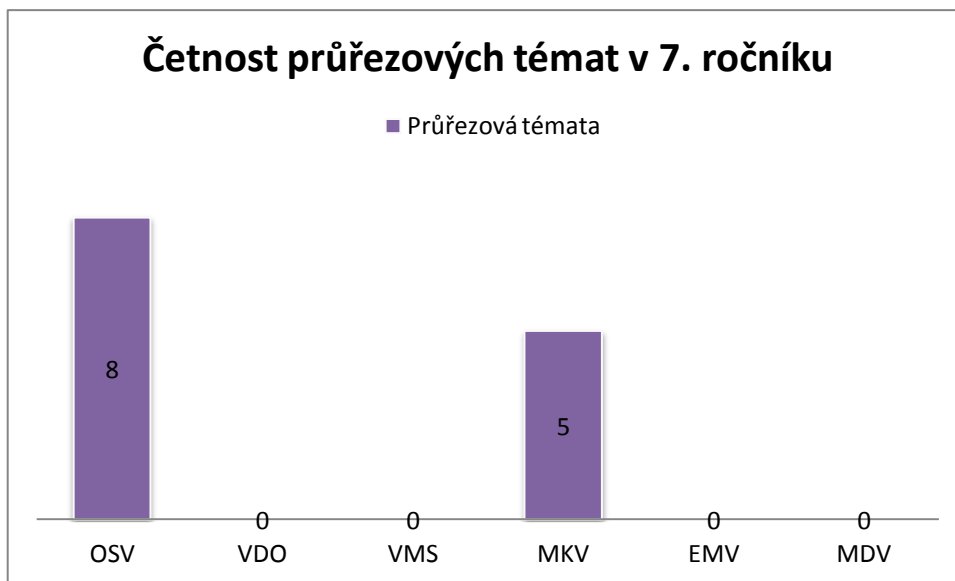
Jak vyplývá z grafu, tak jsou v 6. ročníku uplatněna všechna průřezová témata. Nejvíce zastoupena je pak Multikulturní výchova (MKV), celkem sedmkrát. V tematickém okruhu *Kulturní difference* jde zejména o respektování zvláštností různých etnik, především cizinců nebo příslušníků etnik žijících v místě školy. V okruhu *Etnického původu* je v hodinách zdůrazňována rovnocennost všech etnických skupin a kultur. Je zde nastíněna odlišnost lidí, ale i jejich vzájemná rovnost, postavení národnostních menšin. V neposlední řadě jsou hodiny zaměřené na projevy rasové nesnášenlivosti, respektive jejich rozpoznávání a důvody vzniku. V rámci *Multikulturality* je žákům předkládána multikulturalita současného světa a předpokládaný vývoj v budoucnosti také jako prostředek vzájemného obohacování se. Tematický okruh *Princip sociálního smíru a solidarity* zahrnuje v hodinách výchovy k občanství odpovědnost a přispění každého jedince za odstranění diskriminace

a předsudků vůči etnickým skupinám návod jak vést nekonfliktní život v multikulturní společnosti, dále pak aktivní spolupodílení na přetváření společnosti a zohlednění potřeb minoritních skupin. Dále jsou hodiny zaměřeny na otázky lidských práv a seznámení žáků se základními dokumenty této oblasti.

Celkem čtyřikrát je v 6. ročníku zastoupena Osobnostní a sociální výchova (OSV). V tematickém okruhu *Osobnostní rozvoj* klade škola důraz na tvořivost v mezilidských vztazích. V *Sociálním rozvoji* je kladen důraz v rámci výuky na vzájemné poznávání se ve skupině či třídě. Žáci jsou vedeni k rozvoji pozornosti vůči odlišnostem a zároveň hledání výhod v odlišnostech, přičemž jsou v učivu zohledněny chyby, které mohou nastat při poznávání druhých lidí. V *Morálním rozvoji* jsou vytyčeny problémy v mezilidských vztazích.

Výchova demokratického občana (VDO) je v 6. ročníku zastoupena dvakrát. V tematickém okruhu *Občanská společnost a škola* je škola prezentována jako model otevřeného partnerství a demokratického společenství, jsou zde uplatňovány způsoby demokratických principů a hodnot v každodenním životě školy, tedy význam aktivního zapojení žáků do žákovské samosprávy – žakovských rad a parlamentu na škole.

Jedenkrát je pak v ročníku zastoupena Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech (VMS), Environmentální výchova (EMV) a Mediální výchova (MDV). VMS je zastoupena tematickým okruhem *Objevujeme Evropu a svět*, především je v hodinách Výchovy k občanství zmíněna souvislost naší země a Evropy. V rámci EMV je v předmětu uplatňován tematický okruh *Vztah člověka k prostředí*, kde je probíráno téma naše obec z hlediska přírodních zdrojů, jejich původu, způsobů využívání a řešení odpadového hospodářství, dále pak příroda a kultura obce a její ochrana, zajišťování ochrany životního prostředí v obci, instituce, které se touto problematikou v obci zabývají. MDV je začleněna tematickým okruhem *Fungování a vliv médií ve společnosti*, kde je nastíněna role médií v politických změnách.

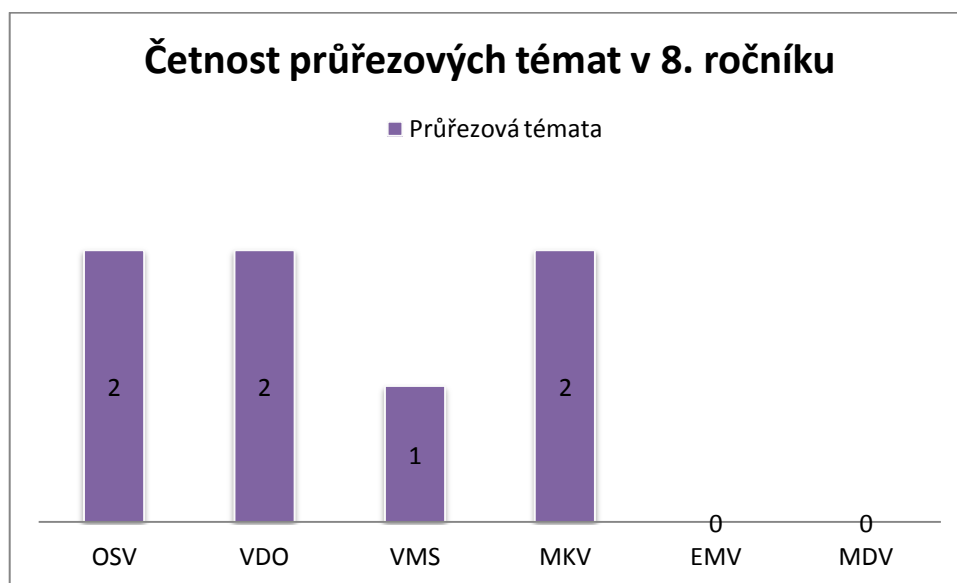
Graf 2

V 7. ročníku je nejčastěji zastoupeno průřezové téma Osobnostní a sociální výchova. V *Osobnostním rozvoji* jde zejména o *seberegulaci a sebeorganizaci*, čili o cvičení sebekontroly a sebeovládání u žáků, regulaci vlastního jednání i prožívání. Následně jde také o to, aby si žáci dovedli organizovat vlastní čas, plánovat učení, dokázat si stanovovat osobní cíle a také kroky k jejich dosažení. V rámci *Psychohygieny* v *Osobnostním rozvoji* si téma klade za cíl u žáků rozvíjet dovednosti potřebné pro pozitivní naladění mysli a dobrému vztahu k sobě samému. Nebát se požádat o pomoc v obtížných situacích, do kterých by se mohli žáci dostat. V tematickém okruhu *Sociální rozvoj* je u komunikace rozvíjeno pozorování, schopnost vcítit se do druhého a aktivně druhým naslouchat. V *Morálním rozvoji* je pak kladen důraz na postoje a hodnoty, kde jde především u žáků o rozvinutí povědomí o odpovědnosti, spolehlivosti, spravedlivosti a respektování. Dále jde v hodinách Výchovy k občanství o to, aby žáci neočekávali protislužbu, když něco pro druhé vykonají.

Jako druhé nejčastější průřezové téma je zastoupena Multikulturní výchova, celkem pětkrát v rámci ročníku. V tematickém okruhu *Kulturní diference* škola předává žákům povědomí o tom, že každý člověk je jedinečný a má své individuální zvláštnosti. Okruh *Lidské vztahy* má pak žákům zprostředkovat, že každý z nás má právo žít společně s ostatními a také se podílet na spolupráci. Žáci by se měli naučit udržovat tolerantní vztahy a rozvíjet spolupráci s ostatními lidmi bez ohledu na jejich kulturní, sociální, náboženskou, zájmovou či generační příslušnost. Žáci by samozřejmě neměli zapomínat na slušné chování, které by mělo být uplatněno v každé situaci. Učitel vede

žáky k toleranci, zároveň je směřuje k tomu, aby se dokázali vžít do druhých lidí a chápat je.

Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Environmentální výchova ani Mediální výchova v tomto ročníku zařazeny nejsou.

Graf 3

V předmětu výchova k občanství jsou v 8. ročníku zařazena ve stejném poměru Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana a Multikulturní výchova.

Osobnostní a sociální výchova je zaměřena v *Sociálním rozvoji* na mezilidské vztahy, konkrétně pak na vztahy uvnitř třídy. V tematickém okruhu *Morální rozvoj* je u žáků kladen důraz na řešení problémů a jejich rozhodovací dovednosti, věnování pozornosti tomu, aby žáci dovedli řešit různé problémy a rozhodovat se podle typů problémů a sociálních rolí, které ve společnosti žáci zastávají.

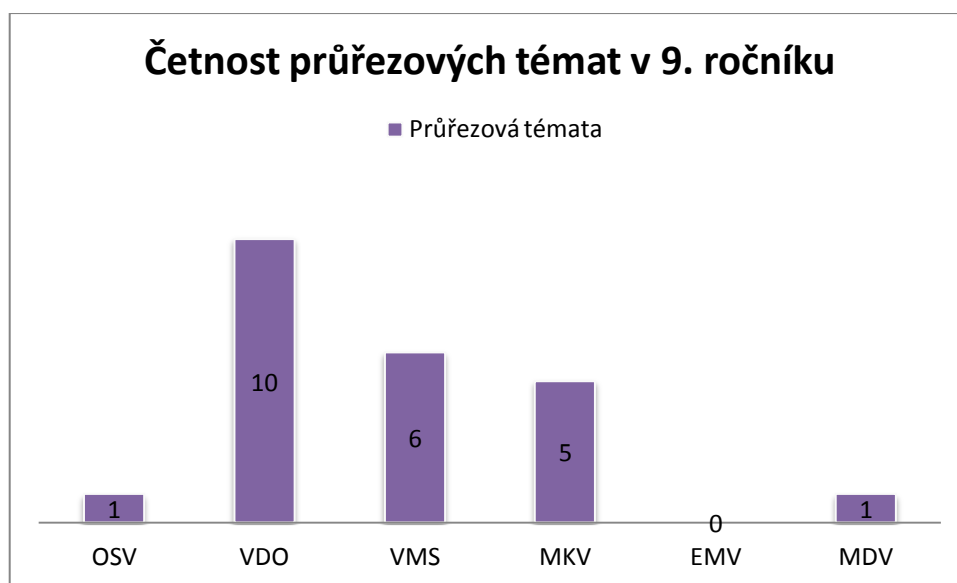
Průřezové téma Výchova demokratického občana je ve výchově k občanství realizována tematickým okruhem *Občan, občanská společnost a stát*. Žákům je zde představen občan, jako odpovědný člen společnosti, zejména jeho práva a povinnosti, schopnost tato práva a povinnosti aktivně uplatňovat, přijímat odpovědnost za své postoje a činy. Zároveň je žákům představena Listina základních práv a svobod.

V Multikulturní výchově se učivo zaměřuje na okruh *Princip sociálního smíru a solidarity*. Zde je se žáky probírána odpovědnost a přispění každého jedince za

odstranění diskriminace a předsudků vůči etnickým skupinám. I v tomto tématu se škola věnuje otázce lidských práv a práci se základními dokumenty.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech je v ročníku zařazena pouze jednou v tematickém okruhu *J sme Evropané*. Učivo se týká kořenů a zdrojů evropské civilizace.

Ani jednou se však nevyskytují průřezová témata Environmentální a Mediální výchova.

Graf 4

V 9. ročníku jsou kromě Environmentální výchovy zařazena všechna průřezová témata. Nejvíce zastoupeno je téma Výchova demokratického občana, celkem desetkrát. V tematickém okruhu *Občanská společnost a škola* je žákům představena spolupráce školy se správními orgány a institucemi v obci. Okruh *Občan, občanská společnost a stát* se v tomto ročníku opakuje, tudíž se s žáky prohlubuje téma občana, který je odpovědným členem společnosti, má svá práva a povinnosti, jež aktivně uplatňuje. Připomenutí si Listiny základních práv a svobod, zároveň je zdůrazňována úloha občana v demokratické společnosti. Žákům jsou nastíněny základní principy a hodnoty demokratického politického systému, právo a spravedlnost. V okruhu *Formy participace občanů v politickém životě* jsou žákům představeny volební systémy, demokratické volby a politický systém, rozlišení parlamentních, krajských a komunálních voleb. V rámci samosprávy je žákům předložena obec jako základní jednotka samosprávy státu. Jako poslední je v tomto průřezovém tématu zařazen

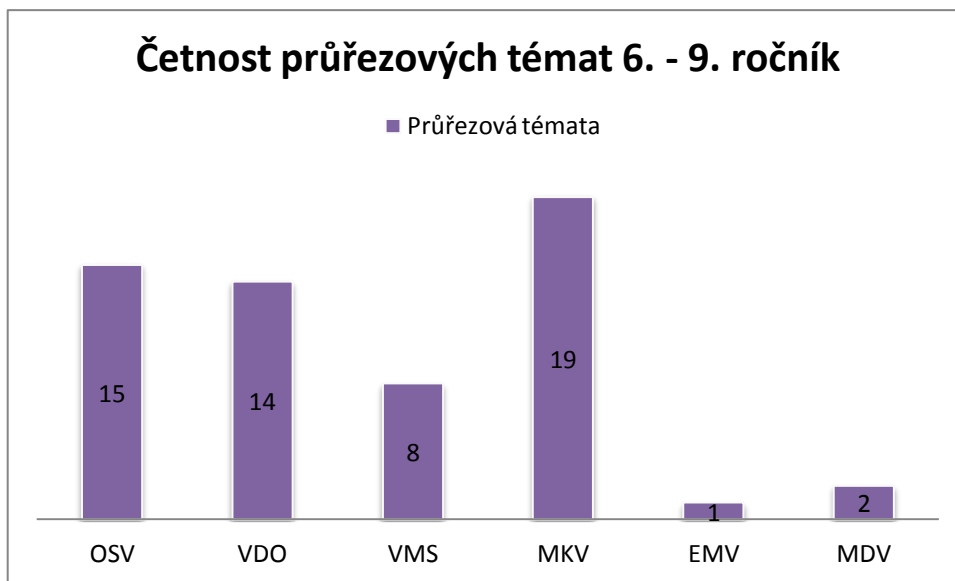
tematický okruh *Principy demokracie* jako formy vlády a způsobu rozhodování. Zde jsou žáci seznámeni s demokracií jako tzv. protiváhou diktatury a anarchie, vysvětleny jsou také principy demokracie, základní kategorie fungování demokracie – spravedlnost, řád, norma, zákon, morálka, právo. V souvislosti s demokracií je žákům vysvětlován význam Ústavy ČR jako základního zákona země a možnosti, jak demokraticky řešit konflikty a problémy v osobním i společenském životě.

Druhé nejčastější průřezové téma je Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Kromě tematického okruhu *Evropa a svět nás zajímá* se zde uplatňují ještě dva okruhy. V sekci *Objevujeme Evropu a svět* se v hodinách Výchovy k občanství učitelé věnují státním a evropským symbolům. Samostatně pak Dnu Evropy jako významnému dnu. V okruhu *Jsme Evropané* se v hodinách žáci dozvědí význam Evropské integrace, co tento termín znamená a co si pod ním mají představit. V souvislosti s Evropskou unií se žáci zabývají jejími institucemi a jejich funkcemi, které v rámci EU plní. Dále jsou zmíněny čtyři svobody, tedy volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu a jejich dopad na život jedince. Kromě Evropské unie se žáci seznámí s dalšími mezinárodními organizacemi a jejich přispění k řešení problémů dětí a mládeže.

V Multikulturní výchově se v rámci okruhu *Lidské vztahy* žáci soustředí na lidskou solidaritu, konkrétně jak by mohli osobně přispět k zapojení spolužáků z odlišného kulturního prostředí do kolektivu třídy. V *Principu sociálního smíru a solidarity* si mají být žáci vědomi, že by měli přispívat k odstranění diskriminace a předsudků vůči etnickým skupinám a nést za to odpovědnost. Pro žáky by měl být samozřejmý nekonfliktní život v multikulturní společnosti. Žáci by se měli, dle svých možností, aktivně spolupodílet na přetváření společnosti a přitom zohledňovat potřeby minoritních skupin. I zde by mělo dojít k zopakování lidských práv a základních dokumentů.

Jedenkrát se v 9. ročníku objevuje průřezové téma Osobnostní a sociální výchova spolu s Mediální výchovou. V Osobnostní a sociální výchově je uplatňován tematický okruh *Mezilidské vztahy*, kde je nahlíženo na lidská práva jako jakýsi regulativ vztahů ve společnosti. Mediální výchova je pak prezentována okruhem *Fungování a vliv medií ve společnosti* s ohledem na role médií v politickém životě, jako jsou předvolební kampaně a jejich význam.

Environmentální výchova pak v tomto ročníku není uplatňována ani jednou.

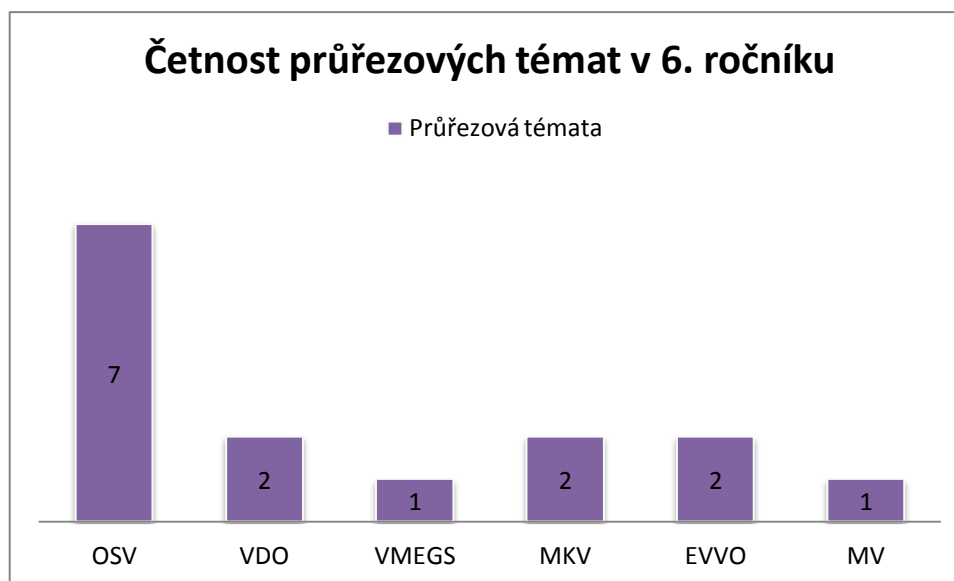

Graf 5

Jak lze vyčíst z grafu, tak nejčastějším průřezovým tématem na 2. stupni v rámci výchovy k občanství je Multikulturní výchova. Je zastoupena v každém ročníku, nejvíce v 6. ročníku, celkem sedmkrát, pětkrát v 7. a 9. ročníku a dvakrát v ročníku osmém. Tematické okruhy jsou zde zařazeny všechny. Dalším početným tématem je Osobnostní a sociální výchova, která je také uplatňována ve všech čtyřech ročnících. V 6. ročníku celkem čtyřikrát, v 7. ročníku osmkrát, dvakrát v 8. ročníku a jedenkrát v ročníku devátém. V průřezovém tématu jsou zohledněny všechny tematické okruhy i některá jejich podtémata. V *Osobnostním rozvoji* jsou to *Seberegulace a sebeorganizace, psychohygienu a kreativita*. V *Sociálním rozvoji* pak *Poznávání lidí, Mezilidské vztahy a Komunikace*. *Morální rozvoj* zastupují *Řešení problémů a rozhodovací dovednosti, Hodnoty, postoje a praktická etika*. Výchova demokratického občana je nejvíce zastoupena v 9. ročníku, dohromady desetkrát, dvakrát se s tímto tématem žáci seznámí v 6. a 8. ročníku, naopak ani jednou není toto téma vyučováno v 7. ročníku. Průřezové téma *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech* je na 2. stupni v předmětu *Výchova k občanství* začleněna osmkrát. Žákům jsou představeny dva tematické okruhy *Objevujeme Evropu a svět* a *Jsme Evropané*. Mediální výchova je vyučována pouze jedenkrát v 6. a 9. ročníku, žákům jsou předávány informace z tematického okruhu *Fungování a vliv médií ve společnosti*, v 7. a 8. ročníku není vyučována vůbec. Nejméně častým vyučovaným průřezovým tématem je Environmentální výchova, která je zmíněna pouze jednou v 6. ročníku a je zastoupena tematickým okruhem *Vztah člověka k prostředí*.

9.2 Analýza průřezových témat ZŠ Fantova

Základní škola Fantova zařadila výuku průřezových témat prostřednictvím integrace do vyučovacích předmětů. Ojediněle pak využívá způsob projektů v rámci třídy či celé školy.

Graf 6

V 6. ročníku jsou na základní škole zastoupena všechna průřezová témata. Nejvíce je však zastoupena Osobnostní a sociální výchova, celkem sedmkrát. V tematickém okruhu *Osobnostní rozvoj* je u žáků rozvíjeno *Sebepoznání a sebepojetí*. Žáci si uvědomí, co o sobě ví a co ne, jak se promítá moje já v mém chování, jaký mají vztah k sobě samému a jaký vztah mají k druhým lidem, např. v rodině. V podokruhu *Seberegulace a sebeorganizace* se žáci cvičí v sebekontrolě, sebeovládání a v ovládání vhodných způsobů chování. V okruhu *Sociální rozvoj* se v rámci poznávání lidí žáci učí poznávat se ve třídě, ale i v rámci skupiny, nemusí to být nutně třída. V *Mezilidských vztazích* se pedagogové zaměřují na objasnění pravidel pro soužití v menších skupinách, na jejich aktivní uplatňování či navrhování. *Komunikace* je u žáků rozvíjena tak, že žáci nacvičují dovednosti pro sdělování verbální i neverbální, tedy mimiku i gestikulaci, výraz obličeje, ale také specifické komunikační dovednosti. Okruh *Kooperace a kompetice* je u žáků rozvíjen tak, že se snaží nadále prohlubovat individuální dovednosti spolupráce, umět odstoupit od vlastního nápadu, navazovat na druhé. Dále usilují o

rozvoj individuální a sociální dovednosti pro etické zvládnání situací soutěže. Tematický okruh *Morální rozvoj* zahrnuje oba dva podokruhy. *Řešení problémů a rozhodovací dovednosti* se zaměřuje na řešení problémů v mezilidských vztazích s ohledem na školní třídu, ale i okolí žáků. V rámci *Hodnot, postojů a praktické etiky* probíhá realizace formou projektu *Strom pravidel*. Žáci se posadí do kruhu, u sebe mají k dispozici papírky a psací náčiní. Mají za úkol zamyslet se nad pravidly, které by měly být závazné v rámci třídy a patřičně je poté zdůvodnit. Doprostřed kruhu pak žáci papírky položí a pedagog je sebere. Postupně je bude číst a některý z žáků je bude zapisovat na tabuli. Pokud by se návrh pravidla objevil vícekrát, stačí k předešlému napsanému pravidlu připsat čárku. Pedagog spolu s žáky vybere taková pravidla, pro která se vysloví většina třídy. Počet pravidel není určený. Společně si pak žáci nakreslí na formát papíru A2 libovolný strom, místo větví či koruny pak napíší pravidla, která ve třídě získala většinu hlasů. Výsledek své práce si žáci vyvěsí buď vedle tabule, nebo na zadní stěnu třídy.

Výchova demokratického občana je zastoupena dvěma okruhy, celkem tedy v ročníku dvakrát. Okruh *Občanská společnost a škola* je realizována projektem *Školní samospráva*. Za každou třídu je zvolen zástupce, který prezentuje potřeby a zájmy dané třídy ve školním parlamentu, který se schází jedenkrát za rok a řeší navržené problémy, otázky, návrhy na zlepšení týkající se školního prostředí. Každý rok by měl být navržen jiný zástupce. V rámci tohoto projektu jsou žáci seznámeni s pravidly, přečtou si pro zopakování školní řád a diskutují na toto téma v hodinách výchovy k občanství. Okruh *Formy participace občanů v politickém životě* je realizován tím, že žáci jsou seznámeni s náplní činnosti obecního zastupitelstva v Kaplici. Po domluvě je možná realizace exkurze na obecní úřad, popřípadě návštěva zastupitele v hodině, kde se žáci dozvědí potřebné informace. Pro tyto případy je od žáků vyžadováno, aby si předem připravili otázky, na které by chtěli znát odpověď.

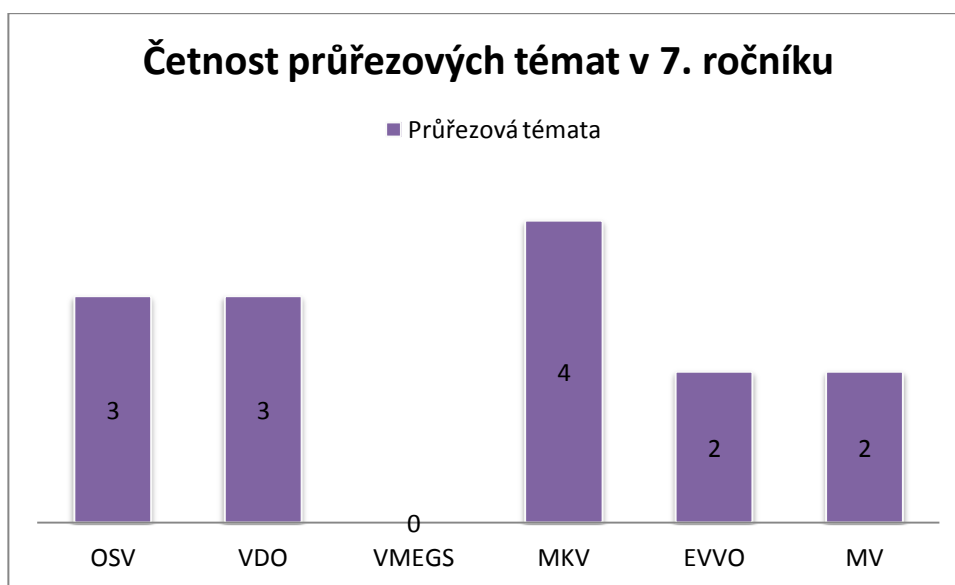
Multikulturní výchova je zastoupena také dvakrát. *Kulturní rozdíly* jsou žákům prezentovány tak, aby žáci dokázali vysvětlit, proč je třeba respektovat jiné národy a národnosti. V *Lidských vztazích* je žákům vysvětlováno, že všichni lidé mají právo žít společně a zároveň je po žácích vyžadováno, aby mezi sebou diskutovali.

Environmentální výchova je začleněna dvakrát a jedenkrát je realizována formou projektu. V okruhu *Ekosystémy* je zahrnuto prostředí, které je žákům blízké, takže zahrnuje vodní zdroje, konkrétně lidské aktivity spojené s vodním hospodářstvím, a ekosystém les. Ve *Vztahu člověka k prostředí* mají žáci objasnit význam třídění odpadů

a ekologický podíl domácností na udržení kvalitního životního prostředí. Celoškolním projektem je pak projekt Den Země, který je realizován každoročně kolem 22. dubna. Jeden den se tak škola promění na stanoviště, kde žáci samostatně či ve skupinách plní zadané úkoly týkající se Environmentální výchovy. Konkrétní stanoviště mi nebyla představena, protože se každý rok mění.

Jedenkrát je zmíněno průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Tematický okruh *J sme Evropané* představuje Českou republiku jako jeden ze států Evropské unie a žáci mají poté uvést klady i zápory začlenění ČR do Evropské unie.

Mediální výchova je ve výchově k občanství realizována okruhem *Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení*, kde se žáci učí identifikovat základní orientační prvky v textu.

Graf 7

V 7. ročníku nepatrně převažuje průřezové téma Multikulturní výchova nad ostatními. Kromě *Principů sociálního smíru a solidarity* jsou ve výchově k občanství uplatňovány další čtyři okruhy. *Kulturní diference* zastupuje téma jedinečnosti každého člověka bez ohledu na jeho původ, žáci se mají pokusit charakterizovat menšiny žijící na území České republiky. Děti jsou vedeny k vzájemné toleranci a respektu v rámci lidských vztahů. Na podkladě *Etnického původu* jsou žákům vysvětleny rasové, národnostní, náboženské a jiné projevy lidské nesnášlivosti, jež by měli žáci rozpoznat.

Dále by měly zdůvodnit, proč tyto problémy vznikají. V souvislosti s *Multikulturalitou* se žáci učí naslouchat druhým, komunikovat s příslušníky odlišných sociokulturních skupin.

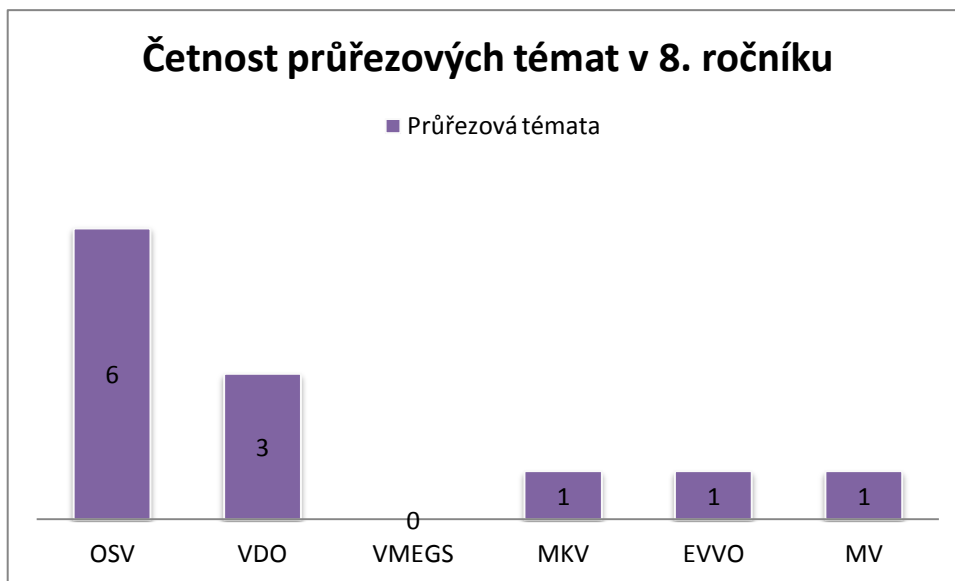
Po třech výstupech je ve výchově k občanství zahrnuto průřezové téma Osobnostní a sociální výchova a Výchova demokratického občana. Osobnostní výchova zahrnuje pouze tematický okruh *Osobnostního rozvoje. Sebepoznání a sebepojetí* je prezentováno tak, že se žák snaží charakterizovat své osobní vlastnosti, učí se rozpoznat a rozlišit projevy schopností svých i druhých lidí. V *Seberegulaci a sebeorganizaci* jsou žáci vedeni k tomu, aby dokázali korigovat své chování a jednání a racionálně zhodnotit důležitost společnosti pro svůj vlastní život.

Výchova demokratického občana je také z části realizována projektem Školní samospráva, který zmiňuji výše. V oblasti *Občanská společnost a škola* vedou žáky k objasnění nutnosti pravidel jak pro život ve škole, tak i ve společnosti. Dále je téma uplatňováno v oblasti *Občana, občanské společnosti a státu*, kde by měli být žáci schopni vysvětlit základní pojmy týkající se státu – stát, prezident, parlament, vláda. Žáci se pokoušejí vysvětlit, jaký význam má pro život člověka a společnosti dodržování lidských práv. Na základě dělby moci ve státě se žáci pokoušejí v principech demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování diskutovat o tom, kde a jak se lidé mohou domáhat svých práv.

Po dvou výstupech je realizována Environmentální a Mediální výchova. Environmentální výchova je jako v 6. ročníku i zde pojata formou projektu Den Země. V oblasti *Lidských aktivit a problémů životního prostředí* se škola zaměřuje na to, jak se vhodnými způsoby mohou žáci účastnit na ochrany kulturních památek a přírodního prostředí ve svém městě nebo jeho okolí. Ve vztahu *Člověka k prostředí* by se měli žáci snažit pochopit podíl každého člověka na odpovědnosti za stav ekologie.

Mediální výchova se věnuje *Kritickému čtení a vnímání mediálního sdělení*, kde se snaží žáci pochopit podstatu mediálního sdělení a jaké jsou jeho cíle. V okruhu *Fungování a vliv médií ve společnosti* má být žákům objasněno nebezpečí působení masmédií, masové kultury a reklamy na člověka, žáci by se měli snažit vše propojit s vlastními životními zkušenostmi.

Ani jednou se pak v 7. ročníku nevyskytuje průřezové téma Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech.

Graf 8

V 8. ročníku výrazně dominuje Osobnostní a sociální výchova. Je zde zastoupen tematický okruh *Osobnostní rozvoj. Sebepoznání a sebepojetí* je rozvíjeno takovým způsobem, že se mají žáci pokusit vlastními slovy vysvětlit pojem osobnost a rozpoznat svůj typ/y temperamentu. V *Seberegulaci a sebepojetí* je učivo zaměřené na objasnění a pochopení takových pojmů, jakými jsou schopnosti a vůle. Na žácích je požadováno, aby dokázali vysvětlit význam vůle pro dosahování jimi zvolených cílů. Učivo o *Psychohygieně* je věnováno stresu a stresovým situacím a tomu, jakým způsobem je možno pokusit se je zvládat. *Sociální rozvoj osobností* žáků je zastoupen tématem komunikace, kde si žáci prohlubují komunikační dovednosti, a to zejména formou dialogu. Učí se rozhovor vést a dodržovat jeho pravidla. Tím, že žáci dovedou na základě realistického poznání své osobnosti zhodnotit a korigovat své jednání a chování ve vztahu k sobě samému i druhým lidem, dochází u nich k rozvoji *Seberegulace a kompetice*. *Morální rozvoj* představuje v *Řešení problémů a rozhodovacích dovednostech* u žáků schopnost řešit problémy a rozhodovat se podle typu daného problému.

Výchova demokratického občana je v 8. ročníku vyučována třikrát. Tematický okruh *Občan, občanská společnost a stát* od žáků vyžaduje, aby dokázali popsat typy a formy států a samozřejmě demonstrovat to na příkladu. Ve *Formách participace občanů v politickém životě* se žáci snaží vyložit znaky demokratického způsobu rozhodování ve státě a vysvětlit smysl voleb do zastupitelských orgánů. V *Principech*

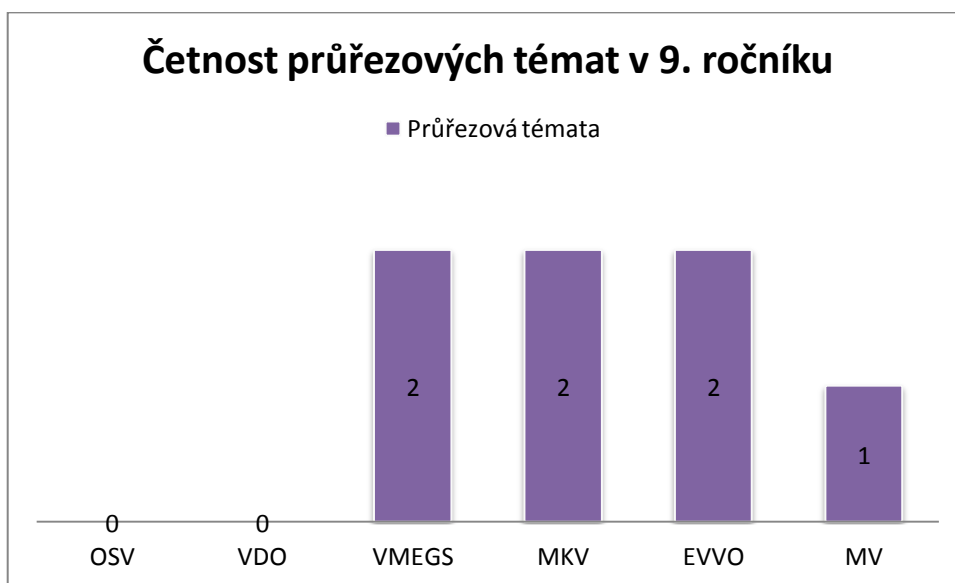
demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování žáci dokáží objasnit základní funkce ústavy, vyjmenují části Ústavy České republiky a stručně popíší jejich obsah.

Jedenkrát je do výuky zařazena Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova. V Multikulturní výchově se objevuje téma *Lidských vztahů*, kde mají žáci objasnit význam tolerance pro lidské soužití, vlastními slovy charakterizovat pojem stereotyp a vysvětlit nebezpečí předsudků v lidské společnosti a dokázat je rozpoznat.

V Environmentální výchově je zmíněno téma *Ekosystému*, konkrétně město/vesnice jako umělý ekosystém, jeho funkce a vztahy k okolí.

Mediální výchova pokračuje v učivu o *Vnímání mediálního sdělení*, kde je u žáků pěstován kritický přístup ke zpravodajství a reklamám.

Jako v předešlém ročníku, tak ani zde se neobjevuje průřezové téma *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*.

Graf 9

V 9. ročníku jsou shodně do výuky zařazena průřezová témata *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech*, *Multikulturní výchova* a *Environmentální výchova*. *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech* je realizovaná v rámci tematického okruhu *Jsmo Evropané*, kde je žákům podán význam mezinárodní spolupráce a následně pak v okruhu *Objevujeme Evropu a svět* jsou žáci

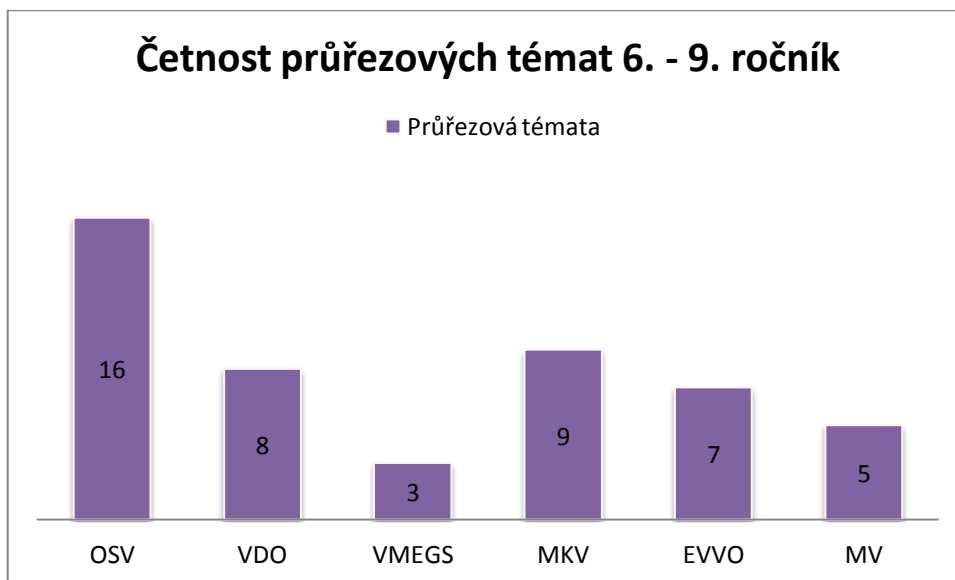
seznámení s existencí a činností jednotlivých mezinárodních organizací i s jejich strukturou.

Multikulturní výchova ve svém okruhu *Multikulturalita* představí žákům hlavní světová náboženství, seznámí je s hlavními myšlenkami jednotlivých náboženství, jejich tradicemi, zvyky, svátky a symboly. *Princip sociálního smíru a solidarity* žákům přináší pohled, jak vést nekonfliktní život v multikulturní společnosti.

Environmentální výchova je stejně jako předchozí ročníky částečně realizována prostřednictvím projektu Den Země. Dále pak *Vztahem člověka k prostředí*, který žákům představuje nerovnoměrnosti života na Zemi, tedy rozdílné podmínky prostředí a rozdílný společenský vývoj na Zemi.

Průřezové téma Mediální výchova je s žáky uplatňováno realizací projektu Rozlučák, kde by se měli žáci naučit pracovat v realizačním týmu. Celková realizace je kompletně na žácích, učitel zde pouze dohlíží a v případě potřeby pomůže. Na žácích je, aby si dokázali sami zamluvit prostory v místním kině, připravit časový harmonogram a kulturní program. Projekt samozřejmě vyžaduje spolupráci všech.

V 9. ročníku Výchovy k občanství se na základní škole nevyskytuje Osobnostní a sociální výchova a Výchova demokratického občana.

Graf 10

Na 2. stupni ZŠ Fantova je nejpočetněji zastoupeno průřezové téma Osobnostní a sociální výchova, v průběhu 6. – 9. ročníku byla v hodinách využita šestnáctkrát.

Nejčastěji byla zařazena v 6. ročníku, celkem sedmkrát, v 8. ročníku šestkrát, v 7. ročníku třikrát a v 9. ročníku se neobjevila vůbec. Kromě *Kreativity* byly vhodně zařazeny všechny tematické okruhy i podokruhy, zároveň je realizován projekt *Strom pravidel*.

Dalším nejčastějším tématem byla Multikulturní výchova s celkovým počtem devíti realizací. Během čtyř let byla začleněna ve všech ročnících minimálně jednou. Po dvou to bylo v 6. a 9. ročníku, čtyřikrát v 7. ročníku a jednou v 8. ročníku. Tematické okruhy byly v hodinách využity všechny.

Osmkrát byla do výuky včleněna Výchova demokratického občana, také byl realizován projekt *Školní samospráva*. Tematické okruhy byly naplněny všechny. V 6. ročníku dvakrát, v 7. ročníku třikrát a v 8. ročníku také třikrát. 9. ročník Výchovu demokratického občana neobsahoval.

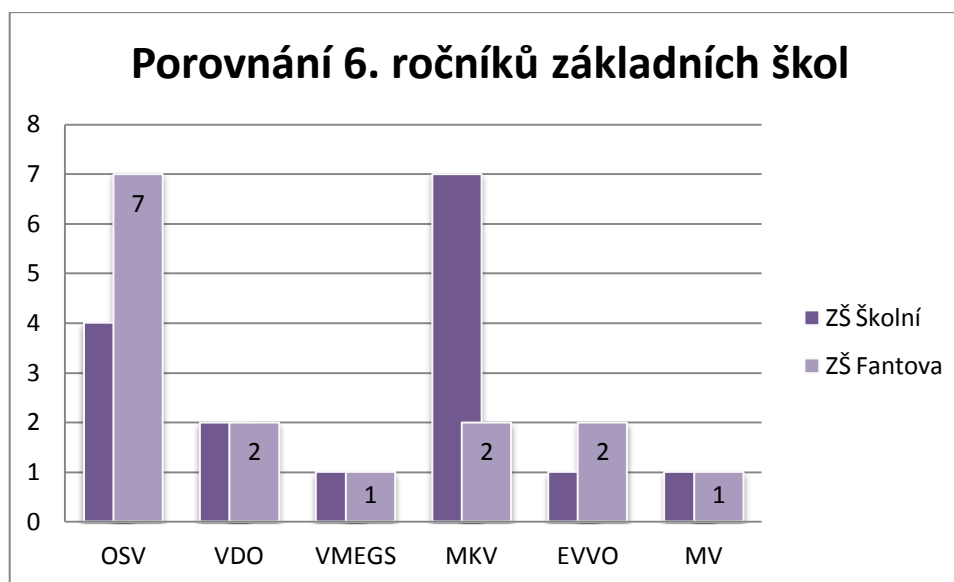
Environmentální výchova byla v 6. – 9. ročníku ve výuce celkem sedmkrát. V každém ročníku minimálně jednou. Pro všechny ročníky 1. i 2. stupně byl společný projekt *Den Země*. Kromě tematického okruhu *Základní podmínky života* byla do hodiny zařazena všechna témata.

Mediální výchova byla v každém ročníku zastoupena jednou. Využity byly tematické okruhy *Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení* a *Práce v realizačním týmu*, kde byl tento okruh realizován v 9. ročníku projektem *Rozlučák*.

Nejméně využívaným průřezovým tématem ve výchově k občanství bylo Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, celkem čtyřikrát. Jednou v 6. ročníku a dvakrát v ročníku devátém. V 7. ani 8. ročníku se s tímto průřezovým tématem žáci v hodinách nesetkali.

10 Porovnání průřezových témat základních škol

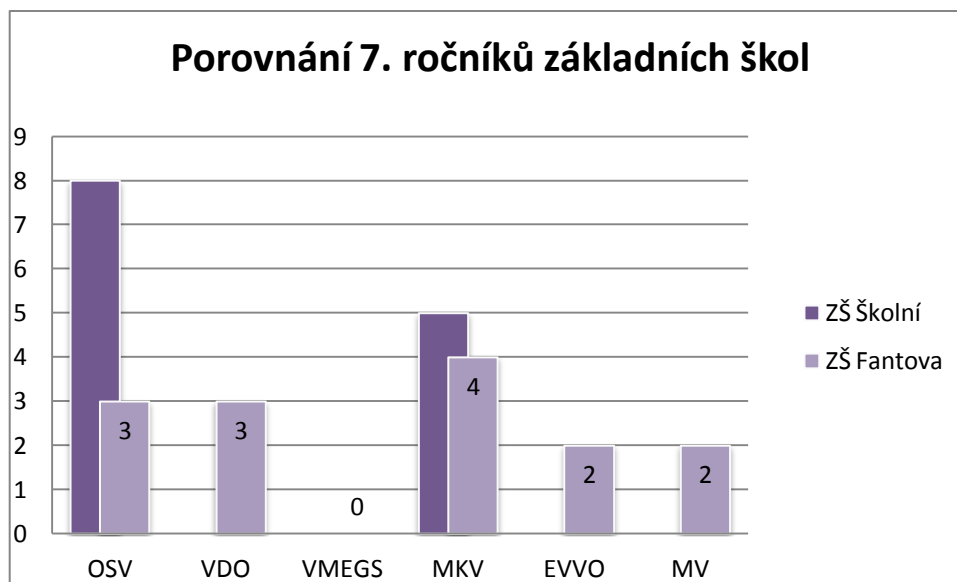
Abych mohla dospět k závěrům, porovnám obě základní školy v každém ročníku 2. stupně a poté ještě uskutečním celkové porovnání průřezových témat na základních školách.

Graf 11

Jak je z grafu patrné, tak se všechna průřezová témata objevují v obou školách. Na ZŠ Fantova je v 6. ročníku upřednostňována Osobnostní a sociální výchova, kdežto na ZŠ Školní převažuje v učivu Multikulturní výchova, obě jsou zastoupeny sedmkrát. Ve stejném poměru dvou hodin je zařazeno průřezové téma Výchova demokratického občana. Na ZŠ Fantova prostřednictvím okruhu Občanská společnost a škola formou projektu Školní samospráva a Formy participace občanů v politickém životě. Na ZŠ Školní okruhem Občanská společnost a škola. Jen o jeden výstup převažuje Environmentální výchova na ZŠ Fantova. Tematický okruh Vztah člověka k prostředí je realizován na obou školách, na ZŠ Fantova projektem Den Země a dále okruhem Ekosystémy. Jedenkrát je v obou školách zařazena Výchova demokratického občana a Mediální výchova. V každé škole je uplatňován jiný tematický okruh Výchovy demokratického občana, na ZŠ Školní okruh Objevujeme Evropu a svět, na ZŠ Fantova je zařazena tématem Jsme Evropané, oba dva okruhy pojí společné vyučovací téma – Česká republika a Evropa. Mediální výchova se na ZŠ Školní zaměřuje na Fungování a vliv médií ve společnosti a na ZŠ Fantova se žáci učí Kriticky číst a vnímat mediální sdělení.

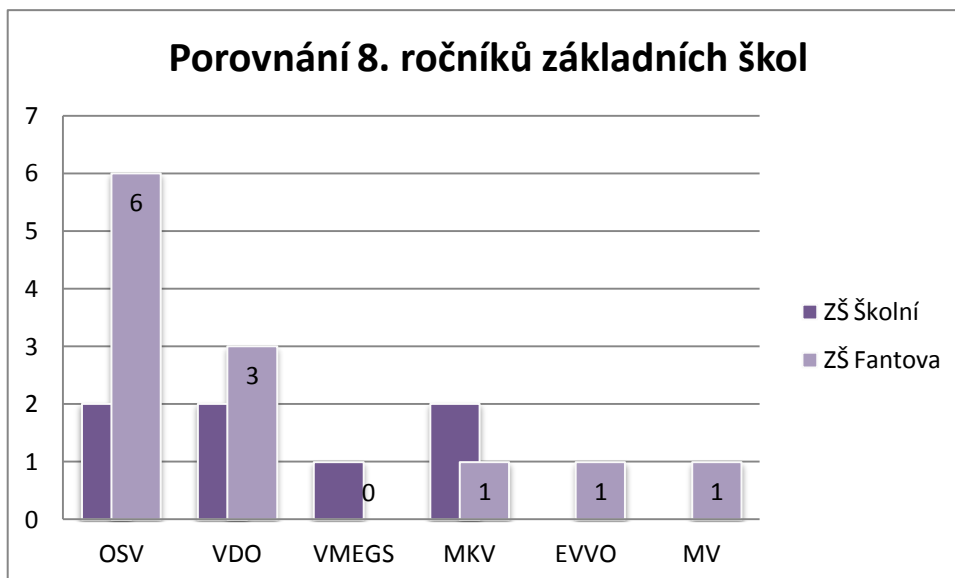
Můžeme tedy říci, že 6. ročník ZŠ Školní je výrazně zaměřený na učivo Multikulturní výchovy a ZŠ Fantova se zaměřuje u žáků na rozvoj Osobnostní a sociální výchovy.

Graf 12

V 7. ročníku vidíme, že zde nejsou zastoupena všechna průřezová témata. Zejména ZŠ Školní do výuky zařazuje pouze Osobnostní a sociální výchovu a Multikulturní výchovu. Kromě Výchovy k myšlení v evropských a globálních souvislostech zařazuje ZŠ Fantova ostatní témata, v relativně podobném počtu. Nejvíce je zastoupena Multikulturní výchova, kde jsou kromě okruhu Principy sociálního smíru a solidarity zařazeny všechny okruhy.

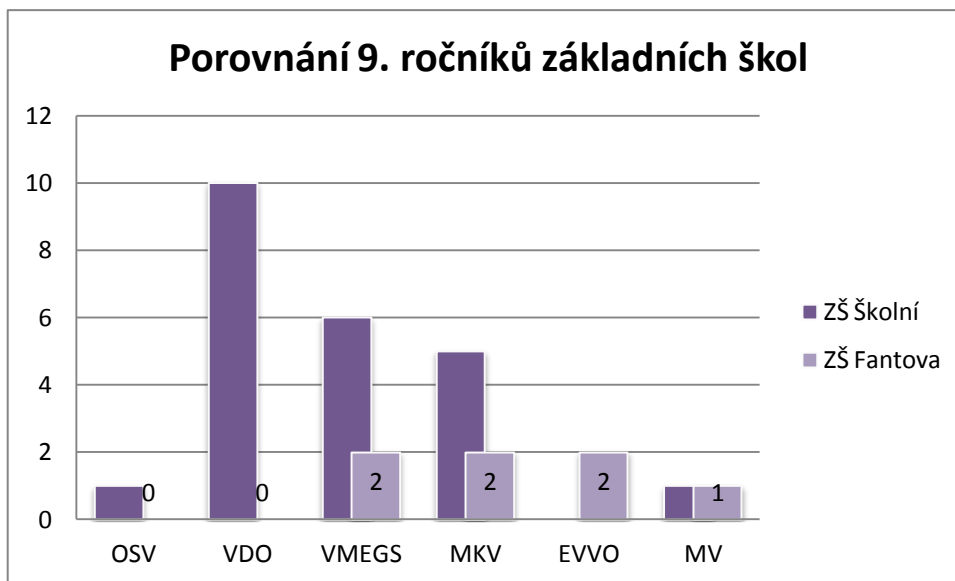
U žáků 7. ročníku na ZŠ Školní je věnovaná pozornost rozvoji Osobnostní a sociální výchovy. Naopak na ZŠ Fantova je preferováno učivo Multikulturní výchovy. Zde můžeme vidět rozdíl oproti 6. ročníku.

Graf 13

Ani v 8. ročníku nejsou zastoupena všechna průřezová témata. ZŠ Školní zařazuje do výuky jen čtyři a ZŠ Fantova celkem pět. Po dvou jsou na 2. stupni ZŠ Školní začleněna témata Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana a Multikulturní výchova, jednou Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. ZŠ Fantova v tomto ročníku preferuje zařazení Osobnostní a sociální výchovy nad ostatní témata. Výchova demokratického občana je stejně jako na ZŠ Školní vyučována tematickými okruhy Občan, občanská společnost a stát, navíc jsou zde zohledněny okruhy Participace občanů v politickém životě a Principy demokracie jako formy vlády. Multikulturní výchova je žákům na ZŠ Fantova přibližována tématem Lidské vztahy a na ZŠ Školní okruhem Princip sociálního smíru a solidarity. Environmentální výchova a Mediální výchova tato škola vyučuje jednou a na ZŠ Školní vůbec není zařazena.

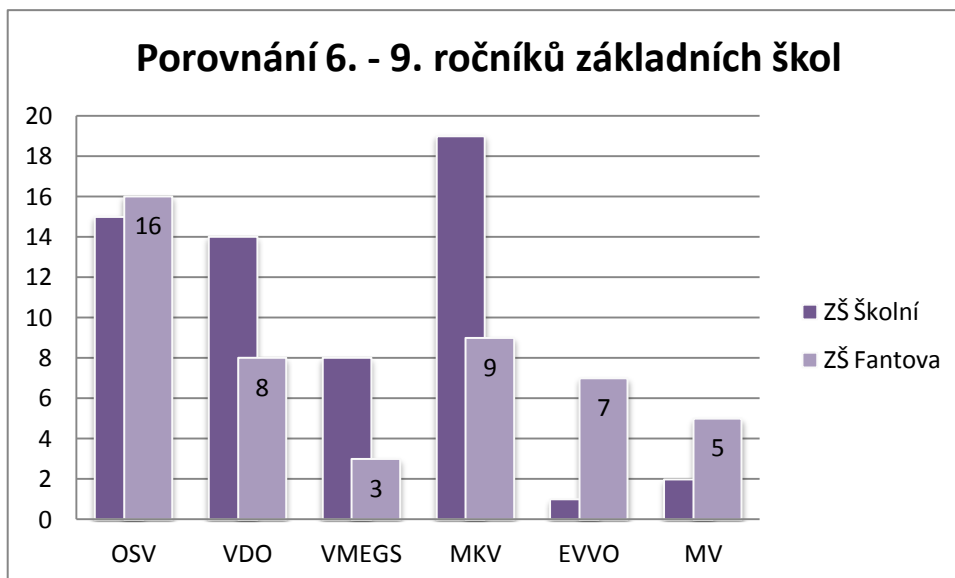
8. ročník je na ZŠ Fantova charakteristický průřezovým tématem Osobnostní a sociální výchova, která viditelně převažuje. ZŠ Školní nemá vyhraněné průřezové téma, které by bylo výrazněji zastoupené.

Graf 14

I v 9. ročníku můžeme vidět, že nejsou v obou školách zařazena všechna témata. Oproti minulým ročníkům je patrná změna v preferencích průřezových témat. Osobnostní a sociální výchova je zařazena minimálně, pouze jednou na ZŠ Školní a ani jednou ve druhé škole. Naopak převažuje Výchova demokratického občana v učivu na ZŠ Školní. Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech je na obou školách mimo jiné realizována okruhem Jsme Evropané, kde jsou žáci seznámeni s mezinárodními organizacemi. Multikulturní výchova je v obou školách zastoupena okruhem Principy sociální smíru a solidarity, společné pro obě školy je učivo o nekonfliktním životě ve společnosti. Dále je v ZŠ Školní uplatňován okruh Lidské vztahy a na ZŠ Fantova okruh Multikulturalita. Environmentální výchova je zařazena jen na ZŠ Fantova projektem Den Země a okruhem Vztah člověka k prostředí. Mediální výchova je na ZŠ Školní prezentována žákům okruhem Fungování a vliv médií ve společnosti, na ZŠ Fantova pak projektem Rozlučák.

V posledním ročníku základní školy výrazně převládá v jedné škole průřezové téma Výchova demokratického občana, na škole druhé nepřevažuje ani jedno průřezové téma, spíše jsou zařazena ve shodném počtu.

Graf 15

Výsledný graf vypovídá o tom, která průřezová témata jsou preferována v učivu základních škol s ohledem na rozvíjení osobností žáků. ZŠ Školní upřednostňuje na 2. stupni výuku Multikulturní výchovy, z předchozích grafů vyplývá, že je zastoupena v každém ročníku, stejně tak je tomu na ZŠ Fantova, jen s tím rozdílem, že toto téma je zde zastoupeno zhruba z poloviny. Můžeme shrnout, že díky tomuto tématu je u žáků na obou školách rozvíjena jedinečnost každého člověka ve společnosti, udržování dobrých vztahů mezi kulturami, poznávání různých kultur, předpoklad využití těchto informací v praktickém životě a snaha vést nekonfliktní život ve společnosti.

Nejvíce zastoupeným tématem na ZŠ Fantova je Osobnostní a sociální výchova, která je vyučována v 6. – 8. ročníku, na ZŠ Školní je druhým nejčastěji zařazovaným tématem v hodinách výchovy k občanství ve všech ročnících 2. stupně. Obě školy usilují o rozvoj uvědomění si sebe sama, o schopnosti dokázat se v rámci svých možností vyrovnat se stresovými situacemi, které mohou v životě žáků nastat, o snahu komunikovat s ostatními lidmi a o dovednost postavit se problémům a umět je řešit.

Dalším početným tématem na ZŠ Školní je Výchova demokratického občana, kromě 7. ročníku je zastoupeno ve všech dalších ročnících, stejně tak je tomu na ZŠ Fantova, kde dané téma není zastoupeno v 9. ročníku. Na rozdíl od ZŠ Školní je toto téma na ZŠ Fantova zastoupeno projektem Školní samospráva. Žáci jsou vedeni k dodržování základních práv a svobod, uplatňování demokratických principů ve škole i mimo ni a jsou seznámeni s demokracií jako formou vlády v České republice.

Environmentální výchova je častěji vyučována na ZŠ Fantova než na ZŠ Školní, kde je do výuky zařazena pouze v 6. ročníku. Primární je pro toto průřezové téma ZŠ Fantova projekt Den Země, který je uskutečňován v rámci celé školy. Žáci získají povědomí o okolí, kde žijí, o tom, jak se mohou podílet na ochraně životního prostředí, aby i další generace měli možnost žít alespoň v takovém prostředí jako my v současnosti.

Výchova k Myšlení v evropských a globálních souvislostech je převážně vyučována na ZŠ Školní, kromě 7. ročníku je zařazena ve všech ročnících. Na ZŠ Fantova se vyučuje pouze v 6. a 9. ročníku. Obě školy se zaměřují u žáků na rozvíjení informací o České republice a Evropě a o jejich vzájemném vztahu.

Mediální výchova je asi nejméně časté průřezové téma, které je zařazování do učiva na základních školách. Za celé čtyři roky je na ZŠ Fantova vyučované pouze pětkrát a jednou formou projektu Rozlučák v 9. třídě. Na ZŠ Školní se jedná o výuku v 6. a 9. ročníku. Primárně jde ve školách u žáků o rozvíjení kritického čtení a vnímání mediálního sdělení, žáci jsou vedeni k přemýšlení o textech.

11 Naplnění klíčových kompetencí základních škol

Klíčové kompetence jsou nedílnou součástí komplexního školního vzdělávání, nejinak je tomu i v předmětu výchova k občanství, kde jsou zařazena průřezová témata. Základní škola Školní i ZŠ Fantova naplňují klíčové kompetence ve výchově k občanství. V této části porovnám klíčové kompetence v obou školách.

ZŠ ŠKOLNÍ	ZŠ FANTOVA
<p>Kompetence občanské</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žáci se učí přijímat názor druhého člověka, respektovat jeho osobnost a individuální rozdíly mezi lidmi. • Žáci jsou vedeni k aktivní pomoci druhým a netoleranci vůči různým formám násilného chování ve fyzické i psychické rovině. • Žáci jsou vedeni k respektování společenských norem a zákonů. 	<p>Kompetence občanské</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žáci jsou vedeni k respektování druhých lidí a k respektování společensky uznávaných pravidel. • Žáci jsou vedeni k toleranci. • Žáci jsou podporováni k aktivní účasti na životě demokratické společnosti.

<ul style="list-style-type: none"> • Žáci se učí uplatňovat svá práva a plnit své povinnosti. • Žáci se seznamují s možnými situacemi, které vyžadují jejich správné a efektivní rozhodnutí a nabízí možnosti řešení. • Žáci jsou vedeni k aktivní pomoci druhým a netoleranci vůči různým formám násilného chování ve fyzické i psychické rovině. • Škola vytváří modelové situace, při kterých se žáci učí vhodně reagovat. • Žáci se seznamují s globálními problémy životního prostředí a následky konzumního způsobu života. 	
<p>Kompetence sociální a personální</p> <ul style="list-style-type: none"> • Usilují, aby žáci prokázali schopnost střídat role ve skupině, pozitivně ovlivňovat kvalitu společné práce a aby dokázali ocenit práci druhých a vážit si jí. • Žáci jsou vedeni k respektování názorů druhých a čerpání poučení z nich. • Žáci se učí vzájemně si pomáhat, umět pomoc nabídnout, ale i o ni umět požádat a rozvíjí si odmítavý postoj ke všemu, co narušuje vhodné vztahy mezi lidmi. • Vhodným způsobem je podporováno sebevědomí žáků, je eliminován ostych při prezentování vlastních názorů žáka. 	<p>Kompetence sociální a personální</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žáci jsou vedeni k ohleduplnému jednání s druhými lidmi. • Žáci jsou vedeni k dodržování společně dohodnutých pravidel. • Pokud to učivo dovolí, je v hodinách využívána skupinová práce, která pomáhá žákům ve vzájemném učení.
<p>Kompetence komunikativní</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žáci jsou vedeni k vhodné komunikaci se spolužáky, učiteli a ostatními dospělými ve škole i mimo ni. • Žáci se učí vést dialog a naslouchat druhým. 	<p>Kompetence komunikativní</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žákům jsou zadávány úkoly, které vedou ke vzájemné spolupráci a komunikaci. • Žáci se učí obhajovat svůj vlastní názor, argumentovat a zároveň naslouchat názorům druhým.

	<ul style="list-style-type: none"> • Žáci jsou vedeni k využívání komunikačních i informačních prostředků.
<p>Kompetence k řešení problémů</p> <ul style="list-style-type: none"> • Je využíván komunitní kruh, ve kterém škola dává prostor k vyjádření vlastního názoru. • Povzbuzují žáky k hodnocení výsledků jejich práce a postupů. • Žáci jsou vedeni k hodnocení své práce a postupů. • U žáků jsou navozovány problémové modelové situace a nabízeny vhodné způsoby jejich řešení. • Žáci jsou motivováni problémovými úkoly z praktického života a u složitějších úloh je vyžadován logický postup a přehlednost řešení. 	<p>Kompetence k řešení problému</p> <ul style="list-style-type: none"> • Při vhodných příležitostech jsou žáci postaveni před problémové úkoly nebo situace a pedagogem jsou vedeni k jejich řešení. • Do výuky jsou zařazeny, individuální i skupinové projekty.
<p>Kompetence k učení</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žáci jsou vedeni k samostatnému rozhodování a k zodpovědnosti za své rozhodnutí. • U žáků je podporována samostatnost při řešení úkolů a aplikaci vlastních nápadů. • Žáci jsou vedeni k využití a aplikaci dříve získaných poznatků v nových souvislostech. • Žáci jsou ujišťováni o užitečnosti poznatků získaných pozorováním a experimentováním z hlediska jejich pozdějšího využití. 	<p>Kompetence k učení</p> <ul style="list-style-type: none"> • Na praktických příkladech je žákům předkládán smysl a cíl učiva. • Během výuky žáci pracují s textem a vyhledávají informace z různých zdrojů. • Pokud to učivo dovolí, žáci mohou realizovat své nápady k danému tématu. • Pro výuku ve škole či práci doma jsou žáci vedeni k využívání výpočetní techniky.

Kompetence pracovní	Kompetence pracovní
<ul style="list-style-type: none"> • Žáci jsou vedeni k využívání svých dosavadních znalostí a zkušeností v různých oblastech • Seznamují žáky s dodržováním základních pravidel bezpečnosti práce v různých pracovních podmínkách a vyžadují je po nich. • Škola využívá praktické exkurze k lepší orientaci žáků na trhu práce.¹⁰⁹ 	<ul style="list-style-type: none"> • Žáci jsou motivováni k zapojení se do reálných životních situací.¹¹⁰

Tabulka 1: Klíčové kompetence

Z přehledu je patrné, že ZŠ Školní má větší počet formulovaných klíčových kompetencí než ZŠ Fantova. Podle zástupkyně na ZŠ Fantova jsou takto formulované kompetence dostačující. Obě školy se v občanských kompetencích snaží vést žáky k respektování druhých lidí, pravidel a společenských norem a zákonů. Důraz je také kladen na toleranci vůči ostatním lidem. Jako pozitivum vidím vytváření modelových situací, při kterých se žáci mají naučit vhodně reagovat, aby v reálném životě dokázali uspět.

V kompetencích sociálních a personálních je pro obě školy shodná snaha vést žáky k vzájemné pomoci, dodržování společně dohodnutých pravidel, podporování žáků při prezentování vlastních názorů a myšlenek, a ochotě pracovat a střídat role ve skupinách.

V komunikativních kompetencích obě školy podporují vzájemnou komunikaci jak mezi žáky navzájem, tak mezi žáky a učiteli. Žáci se v diskusích učí naslouchat druhým a zároveň efektivně vést dialog.

Kompetence k řešení problémů jsou na ZŠ Fantova řešeny formou individuálních nebo skupinových projektů (viz Den Země, Strom pravidel, Školní samospráva, Rozlučák). Žákům je v obou školách navržen problémový úkol a buď sami, nebo s pedagogem jsou vedeni k jeho řešení. Problémové úkoly jsou spjaty s praktickým životem, aby na nich žáci jasně viděli, jak mohou podobné situace řešit.

¹⁰⁹ Školní vzdělávací program. *ZŠ Školní Kaplice* [online]. 2013 [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://www.zsskolnikaplice.cz/files/dokument/svp.html>

¹¹⁰ Školní vzdělávací program. *ZŠ Fantova* [online]. 2013 [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://www.fantovka.cz/stranka-dokumenty-skoly-ke-stazeni-17>

Základní školy vedou žáky v kompetencích k učení k samostatnosti a nápadům, které mohou žáci v hodinách realizovat. K využívání již získaných poznatků v dalším studiu, k vyhledávání informací z různých zdrojů a využívání výpočetní techniky.

V kompetencích pracovních kladou školy důraz na aktivní zapojení žáků do reálných životních situací a v 9. ročníku žáci navštěvují různé exkurze, které jim pomohou ve výběru budoucího povolání, vedou tedy žáky k orientaci na trhu práce.

Jak je z tabulky patrné, obě školy naplnily všechny předepsané klíčové kompetence, které ukládá RVP ZV. Na některých se školy shodly, některé má ZŠ Školní definované přesněji.

12 Návrhy projektového vyučování

12.1 Projekt – Voda v domácnosti

Název hodiny: Voda v domácnosti

Vzdělávací oblast: Člověk a společnost

Vzdělávací obor: Výchova k občanství

Vyučovací předmět: Výchova k občanství

Ročník, časová dotace: 9., 90 minut + domácí práce

Průřezové téma: Environmentální výchova

Klíčové kompetence:

- kompetence k učení
 - žák uvádí věci do souvislostí
 - žák samostatně pozoruje a získané poznatky porovnává
 - žák kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich
- kompetence komunikativní
 - žák se výstižně vyjadřuje
- kompetence sociální a personální
 - žák účinně spolupracuje ve skupině
 - žák přispívá k diskusi ve skupině i v rámci třídy

- žák chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu

Učební pomůcky: papíry, barevné papíry, fixy, nůžky, lepidlo

Místo, kde bude výuka probíhat: kmenová třída

Tématem dalšího projektu je Voda v domácnosti. Žáci by se měli naučit smysluplně zacházet s vodou, tedy neplýtvat s ní, ale naopak šetřit. Projekt si neklade za cíl vyložit žákům vyčerpávající poznatky z oblasti vody, toto téma je vhodné zařadit do přírodopisu, kde na něj bude relativně dost času. Předpokládám, že žáci mají základní poznatky týkající se vody.

V první části projektu si společně zopakujeme, kde všude je voda přítomná, že voda je nezbytnou součástí všech živých organismů a rostlin. Poté se zaměříme na vodu v domácnosti. Žáci se zamyslí nad tím, kde všude se voda v domácnosti využívá. K tomu si žáci v dočasných skupinkách po 4 (záleží podle počtu žáků ve třídě) vytvoří na formát papíru A4 půdorys bytu či domu, mohou k tomu použít barevné papíry, a vyznačí tam místnosti, kde se voda používá. Samostatně ve skupinkách pak budou diskutovat o tom, při jakých aktivitách v domácnosti (např. mytí nádobí) je největší spotřeba vody a jak jí lze šetřit. Své myšlenky napíší na papír, který budou mít k dispozici. Poté společně všechny skupiny prodiskutují své návrhy a zástupce celé třídy napíše nejčastější aktivity a způsoby šetření na papír formátu A3, kde bude nadpis VODA v DOMÁCNOSTI. Na ten samý papír si pak žáci navrhnu způsoby, jak vodou šetřit (např. sprchovat se místo koupání ve vaně; prát plnou pračku prádla; při čištění zubů používat kelímek na vyplachování úst; umývat nádobí ve dřezu než pod tekoucí vodou; ujistit se, že nekape kohoutek; WC splachovat pomocí úsporného tlačítka; ohřívat jen nezbytné množství vody; zahrádku zalévat dešťovou vodou).

Na další části tématu budou žáci pracovat doma. Budou mít za úkol po dobu jednoho týdne zapisovat do tabulky využití vody v domácnosti (viz tabulka). Podílet se na zapisování může celá rodina. Měl by být uveden počet členů domácnosti. Po týdnu si každý žák svoji tabulku vyhodnotí a ve třídě proběhne celkové hodnocení. U žáků by mělo být zohledněno, zda bydlí v bytě nebo v rodinném domě.

Žáci by si práci nad tímto projektem měli uvědomit, že vodou nelze plýtvat, protože ne všude je jí dostatek, a navíc si prakticky ověří, jaká je spotřeba vody v jejich domácnosti.

Voda v domácnosti		
jméno:	počet členů:	byt/dům
		Celkem:
WC - splachování		
Mytí/sprchování		
Mytí rukou		
Mytí nádobí ve dřezu		
Mytí nádobí pod tekoucí vodou		
Myčka		
Pračka		
Zalévání květin		
Zalévání zahrady		

Tabulka 2: Voda v domácnosti – pracovní tabulka

WC - splachování	5 litrů – malé/9 litrů - velké
Mytí/sprchování	mytí – 100litrů/sprchování – 40 litrů
Mytí rukou	3 litry
Mytí nádobí ve dřezu	20 litrů
Mytí nádobí pod tekoucí vodou	40 litrů
Myčka	20 litrů
Pračka	50 litrů
Zalévání květin	3 litry (dva kropáčky)
Zalévání zahrady	20 litrů (dva kropáče)

Tabulka 3: Orientační spotřeba

12.2 Projekt – Země Evropské unie

Název hodiny: Země Evropské unie

Vzdělávací oblast: Člověk a společnost

Vzdělávací obor: Výchova k občanství

Vyučovací předmět: Výchova k občanství

Ročník, časová dotace: 9., 90 minut + domácí příprava žáků

Průřezové téma: Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Klíčové kompetence:

- kompetence k učení
 - žák vyhledává a třídí informace a efektivně je využívá v procesu učení
- kompetence komunikativní
 - žák efektivně využívá informační prostředky a technologie
- kompetence sociální a personální
 - přispívá k diskusi ve třídě

Učební pomůcky: formát papíru A3, lepidlo, nůžky, fixy, počítač

Místo, kde bude výuka probíhat: počítačová učebna, kmenová třída

Tento projekt je vhodný realizovat v učivu o mezinárodních organizacích, zejména o Evropské unii (EU). Žáci mají jistě povědomí o organizaci Evropská unie, jejím rozšíření a vše si navíc zpřesní učivem ve výchově k občanství. Tento projekt je zaměřen na členské státy EU. Žáci se v hodinách zeměpisu dozvěděli, které státy jsou členy, ale nebyla jim věnována větší pozornost. Cíl projektu by měl takový, aby žáci získali detailnější informace o členských státech.

Z učiva žáci vědí, že je v roce 2014 členských států 28. Každý žák bude mít za úkol vypracovat projekt o zadaném státu podle informačních bodů, které bude mít k dispozici. Pedagog napíše na malé papírky čísla a rubem je položí na katedru. Žáci si jeden vylosují (záleží na počtu žáků ve třídě, pokud bude žáků méně než států, tak na

vedlejších stole si žáci vylosují papírky, na kterých buď bude, nebo nebude číslo jedna, pokud ano, tak si žák vybere další číslo, počet čísel jedna bude určen podle počtu zbývajících států). Žáci se dvěma státy budou mít více času na vypracování úkolu. Poté pedagog otočí tabuli, na níž bude nalepený papír s čísly a vedle nich bude napsaný členský stát. Takto žáci zjistí, o kterém státě budou referovat. Tuto část můžeme provést v kmenové třídě nebo rovnou v počítačové učebně, kde mohou žáci přímo vyhledávat informace.

V další fázi každý žák obdrží papír s pokyny, co všechno by měl minimálně o zadané zemi zjistit, pokud ho napadnou další body, může je tam také uvést. Společné body jsou určeny proto, aby měli žáci stejné podmínky a výsledek byl pro ně přehledný. Body, které by měl projekt obsahovat uvádím v tabulce č. 7. Žáci mohou informace čerpat z internetu v počítačové učebně nebo si mohou najít jiné zdroje. Musíme ovšem zdůraznit, aby si informace ověřovali a nevyužívali jako zdroj informací internetovou stránku www.wikipedia.cz. V rámci úspory času můžeme část práce zadat za domácí úkol, v další hodině práci dodělat a prezentovat ostatním. Výsledné individuální projekty si mohou žáci vystavit na nástěnce ve třídě nebo na chodbě poblíž třídy.

Žáci se dozvědí nové informace o státech, které jsou stejně jako Česká republika členy Evropské unie. Z vlastní zkušenosti vím, že někdy žáci neznají ani vlastní zemi, natož pak její sousedy. Například přímořské státy znají pouze z pohledu dovolené, kam jezdí s rodiči, kde je pro ně primární moře a aktuální letoviště.

1. Belgie	11. Kypr	21. Rakousko
2. Bulharsko	12. Litva	22. Rumunsko
3. Česká republika	13. Lotyšsko	23. Řecko
4. Dánsko	14. Lucembursko	24. Slovensko
5. Estonsko	15. Maďarsko	25. Slovinsko
6. Finsko	16. Malta	26. Spojené království
7. Francie	17. Německo	27. Španělsko
8. Chorvatsko	18. Nizozemsko	28. Švédsko
9. Irsko	19. Polsko	
10. Itálie	20. Portugalsko	

Tabulka 4: Seznam členských států

1	1	1	1	1	1
0	0	0	0	0	0

Tabulka 5: Dorozdělení členských států

1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28

Tabulka 6: Seznam čísel pro rozdělení států

Informační body, které by si měl/a o zemi zjistit. (pokud tě napadnou další, doplň je)
<ul style="list-style-type: none"> • kdy se země stala členem EU • platí se v zemi měnou EURO nebo má národní měnu a jakou • na mapce nalepené v sešitě znázorni danou zemi • kdo je hlavou státu (prezident, král,...) • nakresli nebo nalep vlajku • jakým jazykem se v zemi mluví a jak se v tomto jazyce řekne „dobrý den“ • uveď alespoň dvě osobnosti dané země a v jakém oboru se proslavili (např. herec, zpěvák, politik, sportovec,...) • vyjmenuj alespoň 3 zajímavosti dané země • napiš alespoň 1 architektonickou památku, která je v zemi tak známá, že může země nalákat turisty

Tabulka 7: Informační body pro žáky

12.3 Projekt – Volby do školního parlamentu v rámci třídy

Název hodiny: Volby do školního parlamentu v rámci třídy

Vzdělávací oblast: Člověk a společnost

Vzdělávací obor: Výchova k občanství

Vyučovací předmět: Výchova k občanství

Ročník, časová náročnost: 9., min. 45 minut + domácí příprava

Průřezové téma: Mediální výchova, Výchova demokratického občana

Klíčové kompetence:

- kompetence k řešení problémů

- žák kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, která je schopen obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí
- kompetence komunikativní
 - žák naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhájí svůj názor a vhodně argumentuje
- kompetence sociální a personální
 - žák účinně spolupracuje ve skupině
 - žák se podílí na utváření příjemné atmosféry v týmu
 - žák chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí myslí, říkají a dělají

Učební pomůcky: papíry různých formátů, tužky, fixy, zvýrazňovače, nůžky, lepidlo, kreповý papír, lepenka, razítka, krabice od bot, prostěradlo, tiskárna

Místo, kde bude výuka probíhat: primárně kmenová třída

Výuka průřezových témat bude probíhat formou projektu. Učivo, kterého se budou průřezová témata týkat, jsou volby. Žáci si takto vyzkouší, co vše je nutné připravit, aby se mohly volby konat a byly platné. Volby budou realizovány na příkladu voleb do školního parlamentu, kdy si žáci za svoji třídu zvolí zástupce, který jejich třídu bude reprezentovat v parlamentu. Vycházím z toho, že žáci byli dříve seznámeni s tímto učivem a v projektu pak uplatní získané znalosti.

Žáky seznámím s tím, že se u nich ve třídě budou konat volby do školního parlamentu. Zadání provede pedagog, později už bude pouze přihlížet a v případě nutnosti může poradit. Pedagog dětem rozdá malé papírky. Žáci mají v první fázi za úkol na ně napsat jednoho kandidáta, který by podle nich byl jejich vhodným zástupcem ve školním parlamentu. Poté žáci papírky přeloží a donesou zpět na katedru, kde pedagog papírky zamíchá, bude je rozbalovat a zapisovat jména kandidátů na tabuli a k nim připojí čárky označující počet hlasů. Podle nejvyššího počtu hlasů pak představíme kandidáty, samozřejmě se jich zeptáme, zda s kandidaturou souhlasí. Pokud se najde kandidát, který by nesouhlasil, jeho rozhodnutí je nutné respektovat a vyřadit ho. Kandidáty jsou představeni všem žákům ve třídě.

Další fáze voleb už by měla být pouze na žácích. Kandidáti si zvolí své pomocníky, záleží na počtu dětí ve třídě, ale optimálně by měli být dva. Žáci si společně promyslí kampaň, při které by dokázali získat na svoji stranu co nejvíce voličů (spolužáků). Tato příprava je zcela na žácích, zda jí budou věnovat čas v přestávkách mezi hodinami nebo ve svém volnu. Bylo by vhodné, aby si vytvořili i menší letáčky, které by mohli ve třídě rozdat. Voliči mezitím připraví volební lístky, které za pomoci pedagoga rozmnoží a vytvoří obálky podle počtu voličů, z krabice od bot vytvoří volební urnu a namalují státní vlajku.

V další etapě budou probíhat samotné volební kampaně kandidátů. Ostatní spolužáci budou mít k dispozici papíry, na které si budou zapisovat body pro a proti programům, které jim budou představeny. Po vyslechnutí všech kandidátů pedagog přinese volební urnu a zavěsí plentu z prostěradla, aby bylo hlasování tajné. Postupně budou chodit voliči k volební urně a vhazovat do ní volební lístek v obálce. Pedagog bude odvolené voliče odškrtnout. Po volbě se kandidáti shromáždí a budou vyčkávat na výsledky. Pedagog vybere dva žáky, kteří budou hlasy sčítat. Po jejich sečtení budou vyvěšeny výsledky voleb. Pokud by se sešel u kandidátů stejný počet hlasů, konalo by se další kolo hlasování. Poté mohou žáci gratulovat vítěznému kandidátovi.

Žáci si takto vyzkouší, jak volby probíhají, samozřejmě ve školních podmínkách nemůžeme předpokládat, že úplně všechny kroky, které mají volby mít, bude možné provést, např. financování či volební spoty.

13 Závěr

Ve své diplomové práci jsem se věnovala analýze průřezových témat na vybraných školách. Nejprve jsem se v teoretické části zaměřila na definování pojmů Rámcový vzdělávací program, Školní vzdělávací program, klíčové kompetence a samotná průřezová témata, poslední kapitola pak byla věnovaná krátkému vhledu do projektového vyučování, podle kterého jsem následně navrhla vyučovací hodiny. V diplomové práci jsem navštívila základní školy a hovořila s pedagogy mající na starosti ŠVP, při každé nesrovnalosti jsem se na ně mohla kdykoli obrátit a konzultovat problém.

Na začátku praktické části jsem uvedla základní údaje o školách, ve kterých jsem analyzovala zařazení průřezových témat v předmětu výchova k občanství. Následně jsem stručně představila jejich ŠVP, výuku výchovy k občanství a formu začlenění průřezových témat. V analýze jsem se zaměřila na obě školy a jednotlivé ročníky. Na obou školách byla zařazena všechna průřezová témata, ale jednotlivé ročníky se lišily počtem jejich zařazení. Z výsledků vyplývá, že nejvíce zařazovaným tématem na ZŠ Školní byla Multikulturní výchova, naopak nejméně častým průřezovým tématem byla Environmentální výchova. ZŠ Fantova do učiva nejčastěji začlenila Osobnostní výchovu a nejméně Výchovu k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Na obou školách pak jako druhým nejméně častým tématem byla Mediální výchova. V další části jsem se věnovala naplnění klíčových kompetencí v rámci výchovy k občanství, kde jsem porovnávala kompetence na vybraných školách. Výsledek je fakt, že se obě školy na většině z nich shodly, ale propracovanější kompetence měla ZŠ Školní.

Formou projektového vyučování jsem navrhla celkem tři projekty týkající se témat Environmentální výchovy, Výchovy k myšlení v evropských a globálních souvislostech a Mediální výchovy, které zatím nebyly zrealizované. Projektem týkající se Environmentální výchovy s názvem Voda v domácnosti se mají žáci naučit smysluplně zacházet s vodou, neplýtvají, ale naopak s ní šetřit a navíc si žáci prakticky vyzkouší, jaká je spotřeba vody u nich v domácnosti. Výchovu k myšlení v evropských a globálních souvislostech jsem pojala jako projekt s názvem Země Evropské unie. Žáci by tímto projektem měli získat detailnější informace nejen o České republice, ale i ostatních členských státech. Poslední projekt je věnovaný Mediální výchově společně s Výchovou demokratického občana nazvaný Volby do školního parlamentu v rámci

třídy. Žáci si tímto projektem prověří, co vše je nutné vykonat, aby se mohly volby konat. Budou si např. vyrábět vlastní volební lístky, letáčky týkající se kampaně a volební urnu.

I když by měl být obsah učiva předmětu výchovy k občanství na všech školách stejný nebo podobný, je zde vidět, že záleží na každé škole, jakému průřezovému tématu bude věnovat větší pozornost a které bude u žáků více rozvíjet. Z mého pohledu mi byla tato práce přínosná, neboť jsem se naučila lépe pracovat se školskými dokumenty a průřezovými tématy, které mi mohou usnadnit začátek učitelské kariéry.

Použitá literatura a internetové zdroje

Literatura

BÍNA, Daniel a Eva NIKLESOVÁ. Mediální výchova a mediální gramotnost: studijní texty. 1. vyd. České Budějovice: Vlastimil Johanus, 2010. ISBN 978-80-904247-6-0.

BOUŠOVÁ, Petra a Eva CÍLKOVÁ. Náměty pro multikulturní výchovu: poznáváme jiné národy. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-890-6.

ČÁP, Petr. Charta Rady Evropy o výchově k demokratickému občanství a lidským právům. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5827-9.

ČAPEK, Robert, ed., LORENCOVIČ, Jan, ed. a ŠEVČÍKOVÁ, Veronika, ed. Od Rámcového vzdělávacího programu ke Školnímu vzdělávacímu programu, idea a realita. V Ostravě: Ostravská univerzita, 2008. 109 s. ISBN 978-80-7368-563-8.

ČINČERA, Jan, Kateřina JANČAŘÍKOVÁ, Petra ŠIMONOVÁ a Alena VOLFOVÁ. Ekologická a environmentální výchova. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-452-5.

GOLLOB, Rolf a Peter KRAPF. Výuka demokracie: Sbírká modelových situací pro výchovu k demokratickému občanství a lidským právům. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6089-0. Dostupné z: http://www.obcanskevzdelavani.cz/work/ke-stazeni/COV2012-Vyuka_demokracie.pdf

GOLLOB, Rolf a Peter KRAPF. Život v demokracii: učební plány VDO/VLP pro druhý stupeň základních škol. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6088-3. Dostupné z: http://www.obcanskevzdelavani.cz/work/ke-stazeni/COV2012-Zivot_v_demokracii.pdf

GOLLOB, Rolf, Peter KRAPF a Wiltrud WEIDINGER. Vzděláváním k demokracii: podklady pro učitele k výchově k demokratickému občanství a k výchově k lidským právům. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-6087-6. Dostupné z: http://www.obcanskevzdelavani.cz/work/ke-stazeni/COV2012-Vzdelavanim_k_demokracii.pdf

HRACHOVCOVÁ, Marie, Viola HORSKÁ a Jan ZOUHAR. Pomáháme při tvorbě školního vzdělávacího programu: vzdělávací obor Výchova k občanství. 1. vyd. Praha: SPL - Práce, 2007. ISBN 978-80-7361-036-4.

JANOŮŠKOVÁ, Svatava a Petr KUKAL. Environmentální výchova v příbězích. 1. vyd. Praha: Fortuna, 2008. ISBN 80-7373-024-3.

JIRÁK, Jan a Marek MIČIENKA. Základy mediální výchovy. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-315-4.

KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. Tvorba školního vzdělávacího programu krok za krokem - s pedagogickým sborem. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4063-7.

KUNC, Karel. Environmentální vzdělání a výchova. 1. vyd. Ostrava, 1996. ISBN 80-7078-363-X.

LOCHMAN, Ondřej. Já, občan Evropy: jak na evropské občanství a evropskou dimenzi v projektech neformálního vzdělávání. Praha: Národní institut dětí a mládeže, 2011. 58 s. ISBN 978-80-87449-03-5.

MATĚJČEK, Tomáš. Ekologická a environmentální výchova: Učební text k průřezovému tématu Environmentální výchova podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. 1. vyd. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86034-72-0.

O'SHEA, Karen. Slovník pojmů k výchově k demokratickému občanství: Výchova k demokratickému občanství 2001-2004 Rozvoj vzájemného porozumění. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5818-7.

POSPÍŠIL, Jan a Lucie ZÁVODNÁ. Mediální výchova. 1. vyd. Kralice na Hané: Computer Media, 2009. ISBN 978-80-7402-022-3.

PRŮCHA, Jan. Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele. 1. vyd. Praha: Triton, 2006. ISBN 80-7254-866-2.

SRB, Vladimír. Jak na osobnostní a sociální výchovu?: výchozí příručka k metodikám OSV. 2. vyd. Praha: Projekt Odyssea, 2007. ISBN 978-80-87145-01-2.

ŠEBEŠOVÁ, Petra a Petra ŠIMONOVÁ. Environmentální výchova pro ZŠ a SŠ. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0503-6.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. Výchova k toleranci a proti rasismu: multikulturní výchova v praxi. 2. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 978-80-7367-182-2.

ŠVINGALOVÁ, Dana. Úvod do multikulturní výchovy. 1. vyd. Liberec: Liberecké romské sdružení, 2007. ISBN 978-80-903953-0-5.

VALENTA, Josef. Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi. 1. vyd. Kladno: AISIS, 2006. ISBN 80-239-4908-X.

VERNER, Pavel. Mediální výchova: průřezové téma. 1. vyd. Úvaly: ALBRA, spol. s.r.o., 2007. ISBN 978-80-7361-042-5. s. 93

ZBUDILOVÁ, Helena a Helena PAVLIČÍKOVÁ. Výchova k občanství v praxi: náměty pro praktikující studenty občanské výchovy. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2013. ISBN 978-80-7394-437-7.

Internetové zdroje

DOV. Metodická podpora pro výuku průřezových témat v ZŠ. Příloha: Osobnostní a sociální výchova v ZŠ. DOV – podrobné rozpracování 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2011. 76 s. [cit. 2014-06-05]. ISBN 978-80-87000-76-2. Dostupné z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/DOV-ZV1.pdf>> a z <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Priloha-ZV1.pdf>.

Centrum občanského vzdělávání [online]. 2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.obcanskevzdelavani.cz/>

Co znamenají standardy pro základní vzdělávání?. MŠMT [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/co-znamenaji-standardy-pro-zakladni-vzdelavani>

Čtenářská gramotnost a projektové vyučování [online]. 2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.ctenarska-gramotnost.cz/>

Jak na průřezová témata. ČERVENÝ, Pavel. Metodický portál RVP [online]. 2010 [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/8093/JAK-NA-PRUREZOVA-TEMATA.html/>

Klíčové kompetence ve výuce na základní škole a na gymnáziu. 1. vydání. [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, divize VÚP, 2011. 28 s. [cit. 2014-05-06]. ISBN 978-80-87000-85-4. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Klicove_kompetence.pdf>.

Lidská práva [online]. 2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/home>

Manuál pro tvorbu ŠVP. RVP [online]. 2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/6707/manual-.html/>

Mediální gramotnost [online]. 2013 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://medialnigramotnost.fsv.cuni.cz/zobraz/hlavni-tema/novinky/>

Mediální vzdělávání [online]. 2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.medialni-vzdelavani.cz/>

Metodická a informační podpora mediální výchovy [online]. 2005-2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.mediasetbox.cz/cs/>

Nejčastější dotazy. MŠMT [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/dotazy>

Projektové vyučování [online]. [cit. 2014-04-30]. Dostupné z: <http://www.projektovavyuka.cz/AboutProjects.aspx?menuTop=1>

Průřezová témata [online]. 2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.ppurezovatemata.cz/>

Průřezová témata a čtenářství [online]. 2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.ptac.cz/>

Průřezová témata. Informační a vzdělávací portál zlínského kraje [online]. 2003-2012 [cit. 2014-06-03]. Dostupné z: <http://www.zkola.cz/sofia/pedagogove/prurezovatemata/Stranky/Prurezova-temata.aspx>

Rámcové vzdělávací programy. MŠMT [online]. 2013-2014 [cit. 2014-04-30]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy?highlightWords=r%C3%A1mcov%C3%A9+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+programy>

RAVINGEROVÁ, Julie. Základní vzdělávání. RAVINGEROVÁ, Julie. Výzkumný ústav pedagogický [online]. Praha, 02.03.2011 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladni-vzdelavani>

RVP: metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů [online]. 2014 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://rvp.cz/>

Škola médií: v etických souvislostech [online]. 2010 [cit. 2014-06-05]. Dostupné z: <http://www.skolamedii.cz/>

Školní vzdělávací program. ZŠ Fantova [online]. 2013 [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://www.fantovka.cz/stranka-dokumenty-skoly-ke-stazeni-17>

Školní vzdělávací program. ZŠ Školní Kaplice [online]. 2013 [cit. 2014-06-04]. Dostupné z: <http://www.zsskolnikaplice.cz/files/dokument/svp.html>

Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. MŠMT [online]. 2013-2014 [cit. 2014-05-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani?highlightWords=R%C3%A1mcov%C3%BD+vzd%C4%9B%C3%A1vac%C3%AD+program>

